

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ ТА УПРАВЛІННЯ**

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

з вивчення дисципліни

«Національна економіка та державне управління»

для здобувачів ступеня вищої освіти «доктор філософії» галузі знань 28
«Публічне управління та адміністрування» за спеціальністю 281 «Публічне
управління та адміністрування»»

**Тернопіль
ЗУНУ
2022**

Методичні рекомендації з вивчення дисципліни «Національна економіка та державне управління» для здобувачів ступеня вищої освіти «доктор філософії» галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування» за спеціальністю: 281 «Публічне управління та адміністрування» /Укладач Мельник А.Ф. – Тернопіль :ЗУНУ, 2022. – 77 с.

Укладач: **Мельник Алла Федорівна** – доктор економічних наук, професор, професор кафедри менеджменту, публічного управління та персоналу ЗУНУ

Рецензенти:

Желюк Тетяна Леонтіївна - доктор економічних наук, професор, професор кафедри менеджменту, публічного управління та персоналу ЗУНУ

Кириленко Ольга Павлівна – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри фінансів ім.С.Юрія ЗУНУ

Відповідальний за випуск:

Шкільняк Михайло Михайлович - доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри менеджменту, публічного управління та персоналу

Затверджено на засіданні кафедри менеджменту, публічного управління та персоналу протокол №_4__ від _05____.04.2022р.

Методичні рекомендації включають : мету та завдання вивчення дисципліни, компетентості, які має набути студент в результаті вивчення дисципліни, інформацію про структуру курсу, тестові завдання, методичні вказівки до вивчення окремих тем, список рекомендованої літератури.

ЗМІСТ

Вступ

- 1.Опис дисципліни «Національна економіка та державне управління»
- 2.Мета, завдання вивчення дисципліни «Національна економіка та державне управління» та компетентності, що формуються при цьому
- 3.Програма дисципліни «Національна економіка та державне управління»
- 4.Структура залікового кредиту з вивчення дисципліни «Національна економіка та державне управління»
- 5.Методичні рекомендації з вивчення окремих тем дисципліни
6. Тестові завдання.
7. Список рекомендованої літератури

ВСТУП

Дисципліна «Національна економіка та державне управління» входить до складу обов'язкових дисциплін підготовки зі спеціальності, рекомендованих до вивчення слухачами освітньо-наукової програми підготовки докторів філософії галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування» спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування».

Дисципліна спрямована на поглиблене вивчення теоретичних засад функціонування та розвитку національної економіки, засвоєння інституціонального базису та механізмів державного управління нею та вироблення практичних навиків, які допоможуть слухачам освітньо-наукової програми здійснювати наукові дослідження та виконувати функції управління, що містять компонентну складову дослідницького характеру в сфері публічного управління та адміністрування.

Дисципліна орієнтує на набуття здатностей:

- застосовувати напрацьовані теорією положення щодо функціонування національної економіки в процесі наукових досліджень;
- кваліфіковано використовувати відповідний категорійний апарат при підготовці дисертаційної роботи і в майбутній професійній роботі;
- вибирати та аналізувати відповідну наукову інформацію, створювати нову інформацію з проблематики функціонування та розвитку національної економіки та державного управління нею, відповідно нарощувати базу нових знань.

Методичні вказівки з вивчення дисципліни «Національна економіка та державне управління» покликані: сприяти слухачам в освоєнні дисципліни; системно представляти всі складові її змісту; досягнути мети навчальної дисципліни – здобуття знань та розуміння поглибленого рівня у публічному управлінні та адмініструванні шляхом вивчення сутності та логіки функціонування національної економіки, державного управління нею, вироблення у слухачів дослідницьких навиків аналізу її масштабів, структури, матеріальної та фінансової бази, освоєння методики оцінки її ефективності, оволодіння сучасними технологіями державного управління економікою в процесі забезпечення його цілей та функціонального навантаження в галузі управління, формування нових уявлень та створення нових знань в управлінській науці.

1. ОПИС ДИСЦИПЛІНИ “НАЦІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА ТА ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ”

Дисципліна – Національна економіка та публічне управління	Галузь знань, напрям, підготовки, спеціальність, ОКР	Характеристика навчальної дисципліни
Кількість кредитів – 4	Галузь знань 28 "Публічне управління та адміністрування"	Обов'язкова Мова викладання: українська
	Спеціальність: 281 "Публічне управління та адміністрування"	Рік підготовки: <i>Денна</i> – I Семестр: <i>Денна</i> – II Заочна - II
	Ступінь вищої освіти – доктор філософії	Лекції <i>Денна</i> – 20 год. Заочна – 20 год. Практичні заняття: <i>Денна</i> – 20 год. Заочна- 10 год.
Загальна кількість годин - 120		Самостійна робота: <i>Денна</i> – 80 год. Заочна - 90 год.
Тижневих годин : Денна форма навчання 2 семестр - 2 год.		Вид підсумкового контролю - екзамен

2. МЕТА І ЗАВДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ “НАЦІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА ТА ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ”

2.1. Метою викладання дисципліни „Національна економіка та державне управління” є здобуття знань і розуміння поглибленого рівня у національній економіці та державному управлінні шляхом освоєння сутності та логіки функціонування національної економіки, її складових – секторів, видів економічної діяльності, економік територіальних утворень, а також організаційно-функціональної структури та механізмів державного управління, вироблення дослідницьких навиків аналізу її масштабів, структури, фінансової, матеріальної бази, вивчення методики оцінки її ефективності, оволодіння основами державного управління економікою в процесі забезпечення його цілей та функціонального навантаження в галузі управління, формулювання нових уявлень та створення нових знань в управлінській думці.

2.2. Найменування та опис компетентностей, формування котрих забезпечує вивчення дисципліни:

– здатність до систематизації та нарощення бази теоретичних знань стосовно різних теорій, концепцій, шкіл економіки;

– здатність до розуміння фундаментальних базових ідей наукових шкіл щодо логіки функціонування національної економіки та її складових з метою їхнього адаптування до формулювання мети власного наукового дослідження;

– здатність розуміти та виокремлювати особливості та актуальні проблеми державного управління економікою, що передбачає переосмислення наявних та створення нових знань у сфері наукового дослідження;

– спроможність аналізувати, оцінювати та порівнювати різноманітні методики емпіричного дослідження національної економіки та використовувати отримані результати і висновки для наукового дослідження;

– здатність демонструвати навички оцінки масштабів, структури, фінансової, матеріальної бази, оцінки ефективності національної економіки та володіння методами державного управління нею.

2.3. Завдання вивчення дисципліни

У результаті вивчення дисципліни « Національна економіка та державне управління » слухачі повинні:

знати: засадничі ідеї теорії, етапи генезису теорій та концепцій, змістові характеристики базових та сучасних шкіл, теорій та концепцій національної економіки; особливості сформованих у зарубіжних країнах моделей національних економік; розвиток теорій та практик організації національної економіки в Україні; методики аналізу і оцінки масштабів та структури, а також ефективності національної економіки, сектора; методи державного управління національною економікою, систему механізмів, інструментів та важелів регулювання її розвитку;

вміти: на основі використання загальнонаукових та спеціальних методів узагальнювати та систематизувати базові знання з теорій та концепцій розвитку національної економіки; здійснювати їх порівняльну оцінку та формулювати власні оцінки і позиції щодо бачення та розуміння трансформації і можливостей вбудовування теоретичних положень в реальну практику організації національної економіки та державного управління нею; формувати теоретичну, методологічну, методичну платформу для проведення наукових досліджень за проблематикою власної дисертаційної роботи.

2.4. Мета та завдання лекційних занять

Мета проведення лекцій полягає в отриманні поглиблених знань та системного уявлення про різноманіття теорій і концепцій національної економіки та державного управління нею, сучасні методологічні підходи та методи її дослідження, їх розвиток та проблеми адаптації до реальної практики управління.

Завдання лекційних занять:

- розуміння передумов виникнення та генезису наукової думки, розвитку фундаментальних теорій та концепцій національної економіки та вибору моделі управління нею;
- формування системних підходів до дослідження проблематики організації національної економіки та державного управління нею;
- розвиток аналітичного і критичного мислення у сфері методології та методики теоретичного та емпіричного аналізу розвитку національної економіки та державного управління нею .

2.5. Мета та завдання проведення практичних занять

Метою проведення практичних занять є набуття навичок та умінь аналізування, оцінювання та порівняння різноманітних моделей та практик національної економіки та систем управління нею , оволодіння методиками їх аналізу та формування методологічної і методичної платформи наукових досліджень за проблематикою дисертаційної роботи.

В результаті проведення практичних занять слухачі повинні:

знати: основні тенденції та передумови розвитку новітніх підходів до розв'язання проблем функціонування національної економіки та трансформації моделі державного управління нею ;

вміти: формулювати концептуальні підходи та цілісне бачення системи сучасного макроекономічного та регіонального аналізу розвитку національної економіки, обґрунтовувати вибір моделі державного управління нею; застосовувати отримані знання для формування методологічного підґрунтя наукових досліджень.

3. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ “НАЦІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА ТА ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ”

Тема 1. Сутність та логіка функціонування національної економіки

Поняття національної економіки та її структурні складові. Теорії функціонування національної економіки: основні економічні теорії функціонування національної економіки та їх зміст, теорії структурних трансформацій національної економіки, інституціональні теорії розвитку економіки. Базисні економічні інститути функціонування національної економіки. Наукові концепції функціонування національної економіки: концепція розбудови соціально-орієнтованої економіки, концепції ефективної конкурентної ринкової економіки, концептуальні підходи до розв'язання проблеми справедливості. Типи та моделі національних економік у світі. Особливості трансформації та розвитку національної економіки України. Економічний потенціал національної економіки. Інтегральні показники оцінки макроекономічних результатів функціонування національної економіки. Поняття структури національної економіки. Сектори національної економіки.

Література: [1.с.20-45; 3.с.21-37; 5; 6; 9; 15 с.8-23; 21; 22; 24]

Тема 2. Інституціональні чинники, державне управління та державне регулювання національної економіки

Інституціональне середовище розвитку національної економіки. Характеристика основних інституціональних чинників функціонування і розвитку національної економіки. Сутність ринкової інфраструктури та її роль у функціонуванні національної економіки ринкового типу. Об'єктивна необхідність та сутність державного управління національною економікою : принципи, функції. Усунення проблеми досягнення макроекономічного оптимуму в рамках “державний - приватний сектор “(природні монополії). Особливості державного управління секторами національної економіки. Державний сектор національної економіки: специфіка державного управління в адміністративно-командній економіці та економіці ринкового типу. Провали ринку як об'єктивна необхідність державного регулювання функціонування та розвитку національної економіки. Державне регулювання як складова державного управління національною економікою. Теоретичні засади державного регулювання національної економіки, методи та інструменти. Проблема вибору моделі державного регулювання національної економіки: світовий досвід. Загальне та особливе в державному регулюванні розвитку секторів економіки та сфер економічної діяльності.

Література: (1.с.45-63; 2; 5;6 ; 7 с.193-200 ; 8.с.23-32; 14 с.80-85; 16.с.76-93; 17; 18 с.1-21; 19; 23; 25].

Тема 3. Механізми реалізації складових економічної політики в процесі державного управління національною економікою

Механізми прогнозування, програмування, макроекономічного планування та стратегування національної економіки. Державні стратегії розвитку національної економіки. Державні цільові програми. Механізми економічної політики стимулювання економічного зростання. Моделі економічного зростання. Часткові та узагальнюючі показники економічного зростання. Антикризове управління в системі механізмів державного управління економікою. Фінансово-бюджетне регулювання розвитку національної економіки. Грошово-кредитне регулювання розвитку національної економіки. Механізми реалізації структурної політики в процесі державного управління національною економікою. Механізм структурної корекції національної економіки. Стимулювання інвестиційної діяльності як умова структурної перебудови національної економіки. Механізми реалізації конкурентної політики в процесі державного управління національною економікою. Державна підтримка підприємництва. Механізми реалізації регуляторної політики держави. Механізми реалізації зовнішньоекономічної політики держави в процесі державного управління. Державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності, валютних операцій та кредитно-розрахункових відносин. Механізми державного управління розвитком територій. Національна безпека і державне управління. Особливості державного управління в період війни.

Література:[1. с.64-69, с.83-87; 3.с.21-37; 4.с. 7-24; 5; 7.с.193-200; 8 с.116-132; 10.с.158-165; 11; 26; 27].

4. СТРУКТУРА ЗАЛІКОВОГО КРЕДИТУ З ДИСЦИПЛІНИ “НАЦІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА ТА ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ”

	<i>Кількість годин</i>		
	Лекції Денна/заочна	Практичні заняття Денна/заочна	Самостійна робота Денна/заочна
Тема 1. Сутність та логіка функціонування національної економіки	6 / 6	6 / 2	30/30
Тема 2. Інституціональні чинники, державне управління та державне регулювання національною економікою	6 / 6	6 / 4	25/30
Тема 3. Механізми реалізації складових економічної політики в процесі державного управління національною економікою	8 / 8	8 / 4	25/30
Всього	20 / 20	20 / 10	80/90

5. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ З ВИВЧЕННЯ ТЕМ ДИСЦИПЛІНИ «НАЦІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА ТА ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ»

Тема 1. Сутність та логіка функціонування національної економіки.

1. Поняття національної економіки та її структурні складові.
2. Теорії функціонування національної економіки.
3. Базисні економічні інститути функціонування національної економіки.
4. Наукові концепції розвитку і функціонування національної економіки.
5. Типи та моделі національних економік у світі. Особливості трансформації та розвитку національної економіки України.
6. Економічний потенціал національної економіки.
7. Інтегральні показники оцінки макроекономічних результатів функціонування національної економіки.
8. Поняття структури національної економіки. Сектори національної економіки.

1. Поняття національної економіки та її структурні складові.

Розпочинаючи вивчення теми необхідно чітко усвідомити трактування дефініції «національна економіка»: 1) у вузькому і широкому розумінні; 2) за технологічним та соціально-економічним підходом.

Національна економіка у вузькому розумінні - це сукупність економічних суб'єктів і зв'язків між ними, яка має просторово визначену і специфічно складену національну організаційну структуру, характеризується господарською цілісністю і спрямована на задоволення потреб суспільства у матеріальних і соціальних благах.

Національна економіка у широкому розумінні – це структурована в галузевому та територіальному просторі економічна система у масштабах країни, що регулюється інституціональною системою, яка відповідає економічному, політичному та ідеологічному устрою (порядку), сформованому в тій чи іншій країні.

За технологічним підходом, національна економіка є сукупністю галузей, видів виробництв та характеризується обсягом виробленої продукції, виконаних робіт та наданих послуг, їх якістю, рівнем використання ресурсів тощо

Соціально- економічний підхід розглядає національну економіку як сукупність виробничих відносин, яким властиві: певний тип економічної системи, певний рівень розвитку продуктивних сил, характер суспільного відтворення, певний тип господарського механізму, рівень життя населення, зовнішньоекономічні зв'язки

Виходячи з ідеології дослідження систем, здобувачі мають усвідомити, що *національна економіка як цілісна система* має певні ознаки:

- територіальна та господарська цілісність,
- економічний суверенітет держави,
- спільність економічного середовища, що формується єдиним законодавством, єдиною грошовою одиницею, спільною кредитною та фінансовою системою,
- наявність тісних економічних зв'язків між суб'єктами господарювання на основі поділу праці та права власності,
- наявність єдиного центру управління, який виконує регулюючу та координуючу функцію з використанням інструментів економічної політики,
- єдина система економічного захисту та гарантії економічної безпеки.

Необхідно звернути увагу на те, що базисними економічними компонентами національної економіки є

- ресурсний потенціал,
- стан техніки і технологій,
- досягнутий рівень продуктивних сил,
- організація виробництва,
- збалансованість і рівновага,
- система управління,
- характер розподілу, перерозподілу і споживання благ,
- суб'єкти економічної діяльності.

Враховуючи вимоги системного аналізу, національну економіку треба розглянути як систему, що об'єднує ряд підсистем:

організаційну (об'єднує організації, підприємства, галузі виробництва, сектори економіки, в єдиний господарський механізм та формує ієрархічні рівні функціонування та управління національною економікою);

структурну (характеризується співвідношеннями, які складаються між секторами економіки, галузями і видами економічної діяльності, регіональними господарськими комплексами, економічними процесами);

функціонально-цільову (спрямовану на забезпечення конкурентоспроможності та ефективності національної економіки, підтримання рівноваги та збалансованості внутрішнього ринку, зростання добробуту населення, гарантування національної безпеки, реалізацію економічних інтересів країни);

ресурсну (характеризує здатність економіки до саморозвитку, можливості реалізації встановлених цілей і завдань та виконання нею системних функцій);

інституційну (підсистему, що дозволяє через відповідні інституційні форми та процеси реалізувати системні функції національної економіки)- є сукупністю інститутів – домогосподарств, організацій, інфраструктури, державних інститутів, які взаємодіють і поєднані в єдиний організм у межах території держави).

Важливо розуміти, що як система, національна економіка є динамічною, функціонує в рамках певного середовища : природно-екологічного, економічного, інформаційного, науково-технічного, зовнішньоекономічного, соціального, політичного, духовного.

Завешуючи розгляд даного питання , варто звернути увагу на цілі національної економіки– довгострокові і короткострокові, враховуючи , що основними цілями є - стабільне економічне зростання національного продукту, максимізація доходу кожного суб'єкта, рівня добробуту громадян, мінімізація суспільних витрат, отримання соціального ефекту, політична та соціальна стабільність.

2. Теорії функціонування національної економіки.

Вивчаючи дане питання, доцільно звернути увагу на такі основні теорії:

- класичну,
- кейнсіанську,
- монетарну,
- неокейнсіанську,
- інституціональну теорію,
- теорію неокласичного синтезу,
- теорію структурних змін.

Здобувачі освітньо-наукової програми повинні засвоїти основні концепти зазначених теорій, знати їх основних представників.

Зокрема, щодо класичної теорії (А.Сміт, Д.Рікардо, Т.Мальтус, Д.С.Мілль, А.Пігу) треба врахувати , що в її основі лежить твердження про здатність ринкової економіки до саморегулювання та повного використання своїх ресурсів.

В рамках цієї теорії варто виділити:

-*меркантилістську теоретичну концепцію* (А.Сміт), яка обґрунтовувала необхідність створення централізованих національних держав і захист національної економіки через політику протекціонізму;

-*теорію порівняльних переваг Давіда Рікардо*, яка стала основою політики відкритої економіки;

- *державницьку теорію Вільяма Петті* , в якій пояснюється вплив держави на розвиток економіки через фіскальну систему;

- *теорію економічного кругообігу Франсуа Кене*, в якій започатковано секторний підхід до дослідження національної економіки;

-*теорію народонаселення Томаса Мальтуса*, яка роз'яснювала взаємозв'язок між темпами зростання національного виробництва і населення.

Розглядаючи неокласичну теорію, представлену працями Карла Менгера, Фрідріха Візера, Ейгена Бем-Баверка, В.С.Джевонса, Леона Вальреса, треба звернути увагу, що за змістом вона розглядає соціально-економічні процеси в національній економіці з позицій *граничної корисності*.

Особливе місце- тут займають напрацювання Альфреда Маршалла, який фактори граничної корисності і витрат виробництва пов'язує з *попитом і пропозицією*. Зокрема, за його твердженнями ціна покупця визначається корисністю товару, а для продавця - витратами виробництва. Ринкова ціна, за його теорією, - це результат зіткнення оцінок товару покупцем і продавцем, перебуваючи між максимальною і мінімальною межами залежно від попиту і пропозиції [2].

Здобувачі мають знати ,що великий внесок в неокласичну теорію зробили такі вчені-економісти, як В.Каразін, Т.Степанов, І.Вернадський, М.Бунге, В.Навроцький, С.Подолінський, М.Туган-Барановський.

Особливий інтерес в контексті державного управління представляє *кейнсіанська теорія*, основним представником якої став Дж.М.Кейнс, яка обґрунтувала важливість і доцільність виваженого макроекономічного регулювання національної економіки. Регулюючий вплив держави у теорії Кейнса був закріплений за системою опосередкованих методів впливу – інструментів бюджетної та грошово-кредитної політики, зорієнтований на підтримку політики ефективного сукупного попиту.

Водночас доцільно звернути увагу на основні положення *неоліберальної економічної теорії*, найяскравішим представником якої є Л.Ерхард, що відстоює ідеї *соціального ринкового господарства* та необхідності підтримки загальнонародських цінностей.

Важлива для пояснення економічної політики, що мають врахувати здобувачі ОНП, *теорія монетаризму*, яка як вирішальний фактор економічного розвитку розглядає грошову масу, а грошово-кредитну політику

– як найважливіший інструмент стабілізації внутрішнього ринку. Згідно монетаристських положень (М.Фрідмен, А.Шварц) : *економіка є саморегульованою*, причина криз – нестача грошової маси, контроль за грошовою масою має стати єдиною економічною функцією держави, соціальні програми мають бути скорочені до мінімуму.

Особливу увагу необхідно звернути на *інституціональну теорію* , основоположниками якої є Т.Веблен, В.Гамільтон, Дж.Р.Коммос, Дж.К.Гелбрейт, У.Ростоу, Ф.Перру, Й.Шумпетер, Я.Тінберген та ін., які рушійними силами економічного розвитку розглядають соціальні, політичні, економічні, культурні *інститути* , або *інституції*.

Важливими для макроекономічного аналізу та вивчення макроекономічної політики є теорії неокласичного синтезу та теорії структурних трансформацій. *Теорія неокласичного синтезу*, засновником якої є Пол Семуелсон, поєднує ідеї кейнсіанства з неокласичною теорією та обґрунтовує необхідність стимулювання ефективного попиту і забезпечення динамічного розвитку національної економіки за допомогою монетарного і фіскального інструментарію.

Теорії структурних трансформацій, до яких слід віднести теорію динамічного розвитку Е.Домара, теорію системної динаміки світового розвитку Д.Форрестера, теорію «трифазного розвитку» слаборозвиненої економіки, теорію структурних змін Й.Шумпетера, інституціональну теорію Д.Норта, наднаціональну концепцію структурних трансформацій, теорію забезпечення національної безпеки, змістовно характеризуються наступним чином:

1) *теорія динамічного розвитку Е.Домара* базується на концепції впливу репатріації інвестиційних доходів на економіку країни-донора і обґрунтовує доцільність імпорту капіталу та лібералізації умов його залучення в країнах з недостатнім розвитком економіки, нестачею фінансових ресурсів, реальних заощаджень;

2) *теорія системної динаміки світового розвитку Д.Форрестера, Д.Медоуза* визначає основні макроекономічні та мегаекономічні пропорції, на яких базується структура світової економіки: населення, капіталовкладення, розподіл природних ресурсів, рівень забруднення навколишнього середовища;

3) *теорія «трифазного розвитку» Х.Ченері, А.Страут* трактує, що універсальними чинниками структурної трансформації виступають спільність технологічних знань, спільність людських бажань, нагромадження капіталу, вільний доступ на зовнішні ринки, зростання рівня освіти, а період розвитку країни охоплює три фази – максимальне поглинання економікою інвестиційних ресурсів, обмеження чинником нестачі інвестицій, зростання за умови подолання невідповідності структурної побудови економіки завданням експортної експансії та імпортозаміщення. Це зумовлює необхідність структурної перебудови економіки за рахунок перерозподілу інвестиційних потоків ;

4) *наднаціональна теорія структурних трансформацій*, що базується на теорії «мультирівневого управління» (Ф.Шарп, П.Шміттер, В.Стрік), акцентує увагу на ролі наднаціональних утворень в управлінні розвитком національних економік;

5) *теорія структурних змін Й.Шумпетера* («еволюційна теорія економічних змін» обґрунтовує структурні реформи, опираючись на гносеологію макроструктурних складових економічного розвитку та виокремлення чинників, що обумовлюють схильність економіки до структурних трансформацій. Варто зауважити, що вона є методологічним підґрунтям для теорії економіки трансформаційного періоду;

б) *інституційна теорія структурних трансформацій Д.Норта* пов'язує структурні зміни в економічному розвитку з поступовою перебудовою інституційної основи національної економіки, вказує на запровадження змін у системі державного управління;

7) *теорія забезпечення національної безпеки Д.Олвея, Дж.Голдена, Р.Келлі* спрямована на забезпечення нейтралізації можливих загроз національній економіці в умовах динамічних змін [5, с.432].

Здобувачі мають усвідомити, що в охарактеризованих теоріях структурної трансформації структурні зміни в національній економіці розглядаються як результати трансформаційних реформ..

Інституціональну теорію розвитку національної економіки слід розглядати як сукупність учень, які синтезують роль соціальних, правових, організаційних політичних, етичних, ментальних, економічних інститутів в процесі їх функціонування

У рамках інституціональної теорії доцільно виділити теорії: *соціально-психологічного інституціоналізму Т.Веблена, соціально-правового інституціоналізму Дж.Коммоса, кон'юнктурної концепції У.Мітчелла.*

Для дослідників в галузі публічного управління та адміністрування варто знати, що інституціональні теорії досліджують три основних групи проблем: взаємозв'язок монопольного сектору економіки з дрібним і середнім бізнесом; взаємоузгодження приватних і суспільних інтересів; взаємодію праці та капіталу.

Доцільно звернути увагу на те, що сучасним напрямом цієї теорії є *неоінституціоналізм*, представниками якого є У.Ростоу, А.Тоффлер, А.Берлі, Ф.Перру, Г.Мюрдаль, Ж.Акерман та ін., які розробили *теорії «демократизації капіталу», «управлінської революції», «держави загального добробуту» П.Самуельсона, «колективного капіталізму» Г.Мінза.*

Серед нових теорій інституціоналізму на особливу увагу здобувачів ОНП заслуговують *технократичні теорії (Дж.Гелбрейт, У.Ростоу), теорія «нового індустріального суспільства» Дж.К.Гелбрейта, теорія «стадій суспільного розвитку» Уолта Ростоу, концепція постіндустріального (інформаційного) суспільства Д.Белла, теорія конвергенції двох світових систем Дж.К.Гелбрейта, теорія інформаційного суспільства Дж.Несбіта.*

Варто взяти до уваги, що у вітчизняній науковій думці постулати інституціональної теорії розвинуті в працях А.Гальчинського, В.Гейця, П.Леоненка, Д.Лук'яненка, А.Мельник, С.Мочерного, Ю.Пахомова, О.Філіпенка, А.Чухна та ін.

3. Базисні економічні інститути функціонування національної економіки.

При розгляді цього питання теми треба чітко усвідомити сутність зазначеної дефініції *.Економічні інститути - це сукупність формальних і неформальних норм і правил, які регулюють поведінку людей в економічній сфері діяльності. Процес їх закріплення та зведення в систему називається інституціоналізацією національної економіки, а процес руйнування інституціональних утворень – деінституціоналізацією.*

Під *базовими економічними інститутами* слід розуміти обмежені певними рамками, правилами, нормами особливі соціальні відносини у сфері власності, влади, управління, праці, нагромадження та розподілу капіталу, споживання, розвитку економічної системи. Охарактеризуємо їх.

Влада як базисний економічний інститут представлена такими видами: політична влада, економічна влада, духовна влада, сімейна влада.

Економічна влада за своєю суттю - це суб'єктивно зумовлені матеріальними потребами суспільства відносини, в яких власник засобів виробництва підпорядковує своїм інтересам інших учасників виробництва.

Інститут власності як базисний економічний інститут можна трактувати як відносини між людьми з приводу привласнення різних об'єктів власності (матеріальних благ, засобів праці, грошей, предметів праці, цінних паперів, земельних ресурсів, матеріальних активів, природних ресурсів, нематеріальних активів, інформації) в усіх сферах суспільного відтворення, а також території та створеного національного доходу.

Інститут управління в інституціональній системі економіки є формою реалізації власності. Він перебуває в інституціональному зв'язку з такими економічними інститутами національної економіки як власність та праця. Наявність державної власності створює основу для інститутів державного управління.

Зверніть увагу, що відповідно до поділу влади вирізняють такі *інститути державного управління*:

- *інститути законодавчої влади* (парламент, референдум);
- *інститути виконавчої влади* (уряд, центральні органи виконавчої влади, інститути виконавчої влади на місцевому рівні);
- *інститути судової влади* (звичайні суди, спеціальні суди, судовий контроль, судова відповідальність).

Зверніть увагу на те, що інститути державного управління також прийнято структурувати за структурно-функціональним принципом поділу влади: на організаційні та функціональні. До першого типу відносять інститут президента, інститут парламенту. До другого – інститут адміністративного контролю, інститут референдуму, інститут представника держави на місцях та ін.

4. Наукові концепції розвитку та функціонування національної економіки.

Для освоєння даного питання в першу чергу треба осмислити сутність основних понять, які використовуються для висвітлення.

Зокрема, *наукова концепція* – це система поглядів, теоретичних положень, основних думок щодо об'єкта дослідження, які об'єднані певною головною ідеєю.

Стосовно розвитку та функціонування національної економіки необхідно звернути увагу на такі концепції :

- концепції суспільного добробуту;
- концепції щодо розв'язання проблеми справедливості;
- концепції розбудови соціально-орієнтованої економіки;
- концепції ефективної конкурентної ринкової економіки.

Згідно *концепції суспільного добробуту* добробут людини і суспільства є інтегральною оцінкою всіх аспектів життєдіяльності людини. Основою для побудови концепції суспільного добробуту слугують:

- *теорія суспільного вибору*, згідно якої здійснюється позитивний аналіз того, як формуються і реалізуються суспільні переваги;
- *теорія суспільного прогресу*, яка орієнтує на напрям розвитку суспільства, що є бажаним з погляду вибраної еталонної етичної системи;
- *теорія еволюційна*, в основі якої лежить еталонна етична система, що побудована на аналізі процесу еволюції живої природи;
- *інституційна теорія добробуту*, яка трактує розвиток як загальну об'єктивну категорію, що стосується всіх членів суспільства.

Варто усвідомити, що в економічній науці досі не сформовано єдиної концепції добробуту, яка б оцінювалась за єдиним критерієм. Зазвичай використовують такі критерії:

1) *критерій Бентама*, за яким добробут визначається кількістю задоволених членів суспільства ;

2) *критерій добробуту В.Парето*, відповідно до якого оптимальним є стан економіки, за якого не можливе поліпшення добробуту одних членів суспільства без погіршення добробуту інших. *н*

З точки зору прикладних досліджень здобувачі мають засвоїти те, що аналітичне обґрунтування добробуту здійснюється за допомогою *функції суспільного добробуту (розподілу суспільних благ)*. При цьому вченими запропоновані різні функції визначення суспільного добробуту:

а) функція суспільного добробуту Бентама , яка представляє рівень суспільного добробуту, як суму індивідуальних функцій корисності членів суспільства;

б) функція суспільного добробуту як сума зважених корисностей;

в) функція добробуту Роулза (мінімакс) , яка показує, що зростання суспільного добробуту залежить від зростання добробуту індивіда з найнижчим його рівнем;

г) функція суспільного добробуту Бергсона-Семюелсона, яка базується на індивідуалістичній філософії, за якою суспільний добробут визначається добробутом окремо взятих членів суспільства.

Необхідно знати, що концепція суспільного добробуту лежить в основі побудови соціально-ринкової економіки.

Концепція розв'язання проблеми справедливості представлена кількома підходами: егалітарний, елітарний, утилітарний, роулзівський, ліберальний.

Егалітарний підхід орієнтує на розподіл благ в суспільстві порівну між усіма індивідами.

Утилітарний – трактує досягнення соціальної справедливості за умов максимізації сукупної корисності усіх членів суспільства. Відтак, уряд має здійснювати перерозподіл з метою максимізації сукупної корисності. Як недолік цього концептуального підходу, зазначимо формальність, ігнорування інституціональної природи суспільного вибору.

Роулзівський підхід базується на тому, що соціальної рівності можна досягти в широких межах, а відтак уряд має прагнути забезпечити рівність одержання благ усім членам суспільства.

Ліберальний підхід виходить з того, що кожна людина готова до активної автономної діяльності, а хороше суспільство не має заважати індивідам реалізувати приватні інтереси. Уряд же потрібен для захисту прав, встановлених Конституцією.

Для дослідників проблемати публічного управління особливу увагу доцільно звернути на *концепцію соціально-ринкової економіки*. Вона була розроблена в Німеччині і запроваджена урядом Л.Ерхарда. Це така організація економіки, яка спирається на соціалізоване ринкове товарне виробництво, забезпечує взаємодію між виробництвом і споживанням за допомогою ринку, державного регулювання економіки, суспільних інститутів та гарантує соціально-економічну стабільність суспільства

Здобувачі, вивчаючи тему, мають розуміти, що соціальне ринкове господарство не ідентичне вільній ринковій економіці, оскільки останній не властиві функції згладжування, вирівнювання, усунення конфліктів.

Варто знати, що практичні основи формування соціального ринкового господарства були розроблені в працях В.Репке, В.Ойкена, Л.Ерхарда. Згідно розроблених ними положень соціальна ринкова економіка функціонує на основі економічного та соціального порядку. Якщо перший визначає правила регулювання соціально-економічних процесів, то другий – інститути і норми соціального стану та соціальних відносин громадян.

Зверніть увагу на те, що залежно від національної специфіки різних країн сформувалося декілька моделей соціальної ринкової економіки: *англо-саксонська, європейська, східно-азіатська*.

В контексті розв'язання проблем національної економіки заслуговує на увагу вивчення *концепцій ефективності конкурентної ринкової економіки*, які базуються на тому, що перевага конкурентної ринкової системи полягає у здатності вільних ринків забезпечувати ефективний розподіл обмежених

ресурсів суспільства. Зasadничими положеннями цих концепцій є наступні:

1) для пояснення ефективності конкурентної економіки беруть концепцію Парето-ефективності та граничну модель розподілу благ Еджворта. Ефективність за Парето (Парето-оптимум) означає, що ресурси розподілені оптимально, якщо ніхто не може покращити свого становища, не погіршуючи становища іншого;

2) Парето-оптимальний розподіл може не забезпечувати соціального оптимуму. Неефективний розподіл ресурсів іноді може бути більш справедливим, ніж ефективний;

3) з множини варіантів суспільство може реально реалізувати лише один, який і визначає функцію суспільного розподілу;

4) дотримання принципу Парето-оптимальності у чотирьох концепціях справедливості трактується по різному.

При *егалітарному підході* концептуально передбачено рівномірний розподіл благ між всіма індивідами.

Утилітарний підхід передбачає визначення суспільного добробуту як суми добробуту членів суспільства.

Роулзівський підхід допускає нерівність, щоб не позбавити високопродуктивних працівників стимулу до праці, хоча передбачає перерозподіл їх доходів в користь найбільш вразливих, тобто він найбільше відповідає принципам Парето-оптимальності.

При *ліберальному підході* результати конкурентних ринкових процесів вважаються справедливими, а відтак концепція розвитку і функціонування національної економіки, побудована на цьому теоретичному підході, не відповідає вимогам перерозподілу за принципом Парето-ефективності. Парето-ефективні егалітарний, утилітарний, роулзівський підходи до розподілу, відповідно, концепції розвитку і функціонування національної економіки, побудовані на них, вважаються суспільно оптимальними для розвитку.

При вивченні основних концепцій, врахуйте, що важливою характеристикою *концепції ефективно конкурентної економіки* є такі засадничі положення:

1) національна економіка є системою тісно переплетених ринків, а відтак і ринкових цін;

2) при досягненні ринками факторів виробництва і кінцевої продукції часткової рівноваги, встановлюється загальна рівновага економічної системи;

3) якщо на конкурентному ринку попит не відповідає пропозиції, ціни будуть змінюватися, доки криві байдужості споживачів стануть дотичними до лінії цін;

4) при досягненні учасниками обміну максимальної корисності на ринку споживчих товарів встановлюється рівновага, при якій розподіл благ є Парето-ефективним за споживанням та обміном;

5) для ефективного функціонування конкурентної ринкової системи ресурси мають бути розподілені так, щоб структура виробництва відповідала структурі суспільних потреб;

б) ринковий механізм забезпечує ефективність лише за умов досконалої конкуренції;

7) в умовах змішаної економіки ринки не є досконало конкурентними, що об'єктивно обумовлює необхідність втручання держави через відповідний інструментарій державного регулювання;

8) ринок не спроможний забезпечити громадян суспільними благами, тому основним виробником стає держава.

Завершуючи вивчення теми, проаналізуйте, в яких країнах домінуючими щодо побудови макроекономічної політики є ті чи інші концепції, які були розглянуті вище.

5. Типи та моделі національних економік у світі. Особливості трансформації моделі національної економіки в Україні.

Треба зрозуміти, що на формування моделі національної економіки в тій чи іншій країні світу впливає низка факторів:

розмір території,
наявність природних ресурсів,
певні кліматичні умови,
економічний потенціал,
структура економіки,
національний менталітет,
структура людських ресурсів,
особливість суспільного устрою,
політичний режим тощо.

Критеріальною базою для класифікації можуть бути обрані: панівна форма власності; характер розвитку економічних процесів; способи координації економічних процесів; відкритість економіки; технологічний спосіб виробництва; рівень економічної свободи; форма політичного правління; конкурентоспроможність економіки.

За критерієм власності та способом координації економічних процесів треба розрізняти такі моделі національної економіки:

1) *ринкова* – ґрунтується на приватній власності та ціновому механізмі економічної організації;

2) *адміністративно-командна* - ґрунтується на державній власності на ресурси і виготовлені блага, безпосередньому впливі державних органів на процеси виробництва, розподілу, споживання;

3) *змішана* – економічні процеси регулюються як ринковими механізмами, так і державою.

За характером відкритості розрізняють національні економіки:

відкриті,

відносно відкриті,

закриті. Відкритими вважаються економіки, де зовнішньоторговельний оборот досягає 25% ВВП, частка експорту становить більше 35% від ВВП.

Умовно відкритими – економіки, де частка експорту сягає від 10% до 35%. Закритими – з експортом менше 10% ВВП.

За характером розвитку сучасні національні економіки за методологією ООН, поділяють на:

1) *розвинуті* - ринкова економіка США, соціально-ринкова економіка країн Західної Європи; ринкова економіка «державна добробуту» - Швеція; державно-регульований ринок Японії, Китаю та ін. країн Східної Азії;

2) *перехідні економіки* – економіки постсоціалістичних країн (економіки України, Латвії, Литви отримали статус «країн з ринковою економікою»);

3) *економіки, що розвиваються* – країни з ринковою економікою і низьким рівнем економічного розвитку (Бруней, Кувейт, Саудівська Аравія, Алжир, Венесуела, В'єтнам, Індонезія, Конго та ін.).

За рівнем економічної свободи є національні економіки :

1) *економічно вільні*;

2) *економічно невільні*. Приналежність визначається індексом економічної свободи.

За рівнем конкурентоспроможності розрізняють:

1) *конкурентоспроможні*;

2) *неконкурентоспроможні*. (визначаються на основі розрахунку індексу глобальної конкурентоспроможності та глобального рейтингу за цим індикатором).

За пріоритетами соціально- економічного розвитку розрізняють такі типи національних економік:

1) *сталого або адаптивно-раціонального розвитку* ;

2) *несталого або екстенсивно-деструктивного розвитку*.

За ступенем регульованості, моделі національних економік, що сформувалися у світі , такі:

1) *ліберальна(американська ринкова модель)*;

2) *регульована ринкова економіка (західноєвропейська модель)*;

3) *олігархічна модель при домінуванні інтересів олігархічних груп*);

4) *соціально-орієнтована ринкова модель (Швеція)*;

5) *моделі нових індустріальних країн (моделі економік Тайваню, Південної Кореї, Гонконгу з великим впливом транснаціональних корпорацій)*;

6) *модель наздоганяючих ринкових економік*.

Національна економіка України упродовж тривалого періоду знаходиться в стадії трансформації.

Вивчаючи проблему через призму теорії систем, здобувачам треба звернути увагу на динамічність національної економіки і здійснювати вивчення етапів її розвитку. Основними етапами її розвитку за технократичним підходом: (переважання тих чи інших факторів виробництва,) визначають: доіндустріальний, індустріальний, постіндустріальний.

Через призму співвідношення адміністративних та економічних методів управління:

1) в складі економіки СРСР, економіка України функціонувала за *моделлю адміністративно-командного типу*.

2) з 1991р., започатковано перехідний період побудови *соціально-орієнтованої ринкової економіки* (формування інститутів приватної власності, перехід від планової до конкурентної економіки (деконцентрація, роздержавлення, приватизація), перехід до інноваційної економіки, зростання економічних методів управління, створення нових інститутів ринкової економіки).- (зростанням її тінізації, деіндустріалізації, структурної незбалансованості, домінуванням регресивних процесів і загостренням соціальних проблем).

3) з 1994 по 1999 роки -етап стабілізації ринкових механізмів, формування української моделі економіки як *проміжної між західним і східним типом економік*, поступове зниження адміністративного стилю керівництва, проблеми несформованості ефективного правового механізму, поширення монополізму, нерівномірність економічного розвитку регіонів, що зумовили специфіку вибору моделі ринкової економіки.

4) етап формування *інтеграційної моделі економіки*, розвитку ринкових відносин, який розпочався в 2000 році,(подальше проведення інституційних реформ, спроби активізації інвестиційної діяльності, структурної перебудови національної економіки, формування конкурентоспроможних виробництв).

5)початок воєнної експансії Росії на територію України що не дозволив успішно реалізувати пріоритетну інвестиційно-інноваційну модель розвитку.

6.Економічний потенціал національної економіки.

Вивчаючи тему, необхідно розглянути національну економіку через призму її можливостей, її потенціал

Потенціал (від лат.potentia –сила) характеризує можливості, які можуть бути введені в дію для вирішення завдання, досягнення цілі.

Стосовно національної економіки потенціал визначається як сукупність економічних можливостей держави, які можуть бути використані для забезпечення її потреб.

Треба знати, що потенціал розвитку національної економіки визначається : її вихідними ресурсами, наявними в країні науково-технічними, інноваційними, інформаційними та управлінськими можливостями забезпечити економічне зростання.

Потенціал характеризується такими властивостями, як : цілісність, складність, ієрархічність, комунікативність, здатність до розвитку.

В прикладному плані варто звернути увагу на оцінку його обсягу, стану та динаміки. Використовують кількісні і якісні способи оцінки економічного потенціалу та здійснюють оцінку його ефективності.

Треба знати, що кількісна оцінка економічного потенціалу – це:

- *вартісна оцінка ресурсів*, якими володіє національна економіка;
- *можливий економічний результат* від використання залучених у

виробничий процес у певному періоді ресурсів.

У ресурсній складовій виділяють: природні ресурси (земельні, водні, лісові, мінеральні, біологічні), економічно активне населення, джерела енергії, основні засоби, нематеріальні ресурси, в тому числі інформаційні, грошові засоби.

Можливий економічний результат визначається універсальним показником - валовим внутрішнім продуктом.

Для якісної характеристики економічного потенціалу беруться параметри, які характеризують динаміку та тенденції розвитку національної економіки, структурні зміни, ефективність використання ресурсів. При цьому оцінюється два види ефективності: цільова (ступінь досягнення потреб суспільства) і ресурсна (ефективність організації з позицій раціональності використання обмежених ресурсів).

В рамках вивчення даної теми варто засвоїти сутнісні характеристики структурних компонент економічного потенціалу, які можна представити як:

- *природно-ресурсний потенціал* – сукупність наявних і тих, що можна мобілізувати природних ресурсів;
- *інвестиційний потенціал* – здатність залучити і використовувати ефективно певну кількість інвестиційних ресурсів;
- *трудова потенціал* – кількість і якість трудових ресурсів;
- *виробничо-технологічний потенціал* – сукупність засобів виробництва та способів їх залучення у процесі відтворення;
- *науково- технічний потенціал* - сукупна можливість економічної системи країни генерувати нові знання;
- *інформаційний потенціал* – обсяги інформаційних ресурсів, які наявні і які можуть бути мобілізовані;
- *управлінський потенціал* – наявні способи цілепокладання, організації, координації, визначення функцій, контролю процесів в економічній системі..

Важливо усвідомлювати, що розвиток економічного потенціалу пов'язаний з використанням властивостей ресурсів, до яких слід віднести обмеженість, взаємодоповнюваність, мобільність, взаємозамінність.

Вивчаючи тему, здобувачам треба засвоїти, що основним завданням суб'єктів управління є правильне використання цих властивостей для нормального функціонування національної економіки та нарощування масштабів і темпів її зростання.

7. Інтегральні показники оцінки макроекономічних результатів національної економіки.

Треба знати, що у світовій практиці для характеристики кількісних результатів функціонування національної економіки використовують такі макроекономічні показники:

- валова додана вартість,*
- валовий внутрішній продукт,*

*валовий випуск товарів і послуг в розрізі секторів та галузей економіки,
обсяги внутрішніх інвестицій в економіку країни,
обсяги зовнішніх інвестицій в економіку країни,
доходи та видатки інституційних секторів економіки.*

Зауважте, що методика розрахунків основних макроекономічних показників передбачена системою національного рахівництва.

Основний інтегральний показник – *валовий внутрішній продукт*. За змістом - це ринкова вартість вироблених усередині країни товарів і послуг кінцевого споживання за певний період у поточних (фактичних) цінах і у незмінних (постійних) цінах. ВВП в поточних цінах називається номінальним, а в постійних – реальним.

Зверніть увагу на те, що ВВП розраховується за трьома основними методами:

- 1) виробничим,
- 2) розподільчим,
- 3) кінцевого використання на споживання та нагромадження.

Здобувачам треба враховувати, що розрахунок виробленого ВВП в українській практиці здійснюється декількома методами:

- через галузеві розрахунки валової доданої вартості;
- на основі індексу фізичного обсягу та індексу дефлятора ВВП;
- на основі обсягів і віддачі факторів виробництва;
- на основі обсягів ВВП у минулому періоді та оцінки впливу окремих чинників, які визначатимуть динаміку ВВП у перспективному періоді.

У першому випадку :

$$ВВП_t = ВДВ_{tj} + (П_t - С_t) - Ф_{nt} \quad (1.1)$$

де $ВДВ_{tj}$ – валова додана вартість j -ої галузі, що визначається як різниця між обсягом випуску продукції і проміжним споживанням;

$П_t$ – непрямі податки на виробництво та імпорт;

$С_t$ – субсидії на виробництво та імпорт;

$Ф_{nt}$ – послуги фінансових посередників.

Вихідною базою для розрахунків є аналітичні дані рахунку виробництва її у системі національних рахунків (СНР).

У другому випадку розрахунок ВВП здійснюється індексним методом і ґрунтується на врахуванні впливу на базовий рівень ВВП індексу фізичного обсягу виробництва та індексу-дефлятора. За цим методом ВВП розраховується за формулою:

$$ВВП_t = ВВП_b \times I_{фo} \times I_p \quad (1.2)$$

Розрахунок обсягу ВВП за факторним методом базується на врахуванні динаміки, стану та ефективності використання основних факторів виробництва – основного капіталу, живої праці, матеріалів, сировини, енергії, досягнень науки і техніки.

При освоєнні даного матеріалу зверніть увагу на те, що цей метод придатний для використання за умов стабільності.

При нестабільності економічного розвитку більш придатними є методи,

які ґрунтуються на врахуванні чинників, що впливають на їхній обсяг у майбутньому. Зокрема, це можливі зміни цінової, кредитної, фінансової, податкової політики, дії щодо ресурсозбереження, зниження ресурсомісткості, зміна політики оплати праці, очікувані структурні зрушення в національній економіці тощо.

Метод розрахунку ВВП за категоріями доходів базується на врахуванні сукупності всіх первинних доходів в економіці – держави, підприємств, власників робочої сили (домогосподарств) в обмін на їх участь у виробництві. ВВП за цим методом розраховується за формулою:

$$\text{ВВП}_{\text{pt}} = \text{Ont} + (\text{Pt} - \text{Ct}) + \text{PPbt}, \quad (1.3)$$

Де Ont - сумарні доходи домашніх господарств, $(\text{Pt} - \text{Ct})$ – чисті податки суб'єктів господарювання, PPbt – обсяг отриманого валового прибутку. Розрахунок ВВП за категоріями його використання здійснюється за елементами використаного ВВП і включає кінцеві споживчі витрати секторів національної економіки:

$$\text{ВВП} = \text{C} + \text{I} = \text{G}, \quad (1.4)$$

де C - споживчі витрати домашніх господарств;

I – валові приватні інвестиції;

G – споживчі витрати сектору загальнодержавного управління (державні закупівлі товарів та послуг для загальнонаціональних потреб).

Охарактеризовані підходи до обчислення, аналізу та оцінки ВВП висвітлені в системі національних рахунків, яка рекомендована ООН для використання в практиці обчислення номінального та реального ВВП.

Здобувачам треба зрозуміти, що ця система дає можливість розрахувати і інші макроекономічні показники, зокрема: національний дохід, чистий національний продукт, наявні та використані доходи, особистий дохід тощо.

Необхідно чітко засвоїти, що аналіз динаміки ВВП та перерахованих інших макроекономічних показників дозволяє зробити висновки щодо економічного зростання, стагнації або падіння економіки, стосовно структурних зрушень тощо. Враховуючи необхідність отримання компетентностей щодо здійснення аналітики, здобувачам потрібно засвоїти охарактеризовані методики.

Як бачимо, в дослідженні результатів функціонування національної економіки, її пропорцій у вітчизняній та міжнародній практиці використовується система національних рахунків. В Україні вона реально почала використовуватися на початку 90-х років ХХ століття і є не лише базисом для розрахунку макроекономічних показників на поточний період, але й основою для моделювання макроекономічних процесів у національній економіці, використовується як інформаційна база для управлінських рішень.

Для упорядкування інформації стосовно різних аспектів економічного розвитку в системі національних рахунків використовують різні типи групувань і класифікацій. До основних з них слід віднести наступні класифікації: галузей економіки, інституціональних одиниць за секторами економіки, економічних операцій, активів і пасивів, товарів і послуг, витрат органів державного

управління за призначенням витрат, податків та субсидій.

За змістом СНР – це комплекс балансових таблиць, які трактуються як рахунки, та взаємопов'язаних показників, що відображають економічний оборот, тобто по суті розвиток національної економіки. Вона включає такі таблиці-рахунки: рахунок виробництва, рахунок товарів та послуг, рахунок утворення доходів, рахунки первинного і вторинного розподілу доходів, рахунок нагромадження, рахунки операцій з іншими країнами. Побудова СНР базується на використанні механізму кореспонденції рахунків, подвійного запису, балансу активів і пасивів.

Зверніть увагу на те, що будь-які дослідження розвитку національної економіки вимагають інформації про рівні розвитку і ефективність економік інших країн. Для міжнародних зіставлень ООН розробила програму міжнародних зіставлень валового внутрішнього продукту, в основу яких покладено розрахунок ВВП методом кінцевого використання (за категоріями витрат) і показники паритету купівельної спроможності.

Найважливішими індикаторами рівня економічного розвитку визначено показники ВВП та ВНП на одну особу, розраховані в доларах США. Для перерахунку ВВП з національних валют у валюту США використовують два способи: 1) перерахунок за поточним валютним курсом; 2) перерахунок за паритетом купівельної спроможності (ПКС).

Паритет купівельної спроможності (ПКС) є коефіцієнтом перерахунку національної валюти у єдину валюту з урахуванням різниці в рівнях цін між країнами.

У рамках міжнародних зіставлень крім ПКС розраховують такі показники: індекси реального ВВП за реальними витратами в цілому та на одну особу, національний дохід на одну особу, порівняння рівнів цін, показники кінцевого споживання, показники структури споживчих витрат.

8. Поняття структури національної економіки. Сектори національної економіки.

Однією із важливих характеристик національної економіки є її структура. Треба засвоїти, що при дослідженнях національної економіки використовують різні поняття структури.

Розрізняють такі види структур національної економіки:

- галузева, яка характеризує поділ економіки країни на окремі галузі і сектори і відображає пропорції, що сформувались, за видами економічної діяльності;

- відтворювальна, що характеризує співвідношення : а) між стадіями суспільного відтворення, б) між фондом нагромадження і фондом споживання, в) між виробництвом засобів виробництва та виробництвом предметів споживання;

- територіальна, яка відображає вклад окремих регіонів, адміністративно-територіальних одиниць у вироблений валовий внутрішній продукт (валовий випуск);

-інституційна, що характеризує співвідношення у виробництві ВВП за інституційними секторами, формами власності, ринковими та неринковими інститутами;

- технологічна, яка показує співвідношення технологічних укладів економічної системи;

- зовнішньоекономічна, що відображає співвідношення між експортом і імпортом товарів, робіт і послуг.

Треба розуміти, що від структури національної економіки на пряму залежить її здатність задовольняти потреби суспільства, ефективність, інноваційність.

Важливо взяти до уваги, що в умовах ринкової економіки в результаті переливу капіталів відбувається структурна трансформація національної економіки. Однак при недосконалої конкуренції, нерозвинутості ринкових відносин, в результаті впливу ендогенних та екзогенних чинників часто має місце порушення структурної рівноваги, яке під впливом ринкових механізмів і дії об'єктивних економічних законів усунути проблематично, а відтак виникає потреба втручання держави у процеси структурування економіки.

Структурна трансформація національної економіки має макроекономічний характер, її основною ознакою є зміна структури національного виробництва. Ступінь цієї зміни залежить від характеру державного втручання (пасивної чи активної структурної політики). Тут можливі ліберальний або дирижистський підходи. При першому – структурна трансформація відбувається як природний процес, а при частковому втручанні в нього держави – як структурна корекція. Дирижистська концепція надає перевагу активному державному втручанню і трактується як активна структурна перебудова.

Необхідно засвоїти, що для характеристики структури національної економіки та процесів структурної трансформації національної економіки використовують такі характеристики: структурні зрушення, структурний ефект, структурна ефективність, ефективність структури.

Структурні зрушення характеризують коливання в загальній структурі виробництва, які принципово не змінюють структури національної економіки і пов'язані зі змінами кон'юнктури ринку. При цьому динаміку змін вимірюють зміною :

- 1) кількісних параметрів діяльності,
- 2) частки відповідних елементів економічної системи,
- 3) рейтингу у загальній системі.

Структурним ефектом називають безпосередній вплив структурних змін на національну економіку. Вважається, що він є прогресивним, якщо структурні зміни супроводжуються високими темпами зростання економіки, сталим (відсутнім) – якщо має зменшення виробництва, або зберігаються консервативні пропорції.

Структурна ефективність відображає зв'язок між індексом зміни структури економіки і зростанням найважливіших показників.

Здобувачам треба знати, що ефективність структури національної економіки оцінюють відносно структур національних господарств інших держав економіки за статичним коефіцієнтом k . Якщо k прямує до 0, то структури економік приблизно рівні, якщо k прямує до 1, то структури є непорівнянними.

Структурні зміни у розрізі окремих галузей (підгалузей) досліджують за допомогою показника галузевої еластичності зростання, який визначається шляхом порівняння середньорічного темпу зростання в галузі з середньорічним темпом зростання в цілому.

Важливими показниками, які характеризують ефективність структури економіки і можуть бути використані Вами при проведенні наукових досліджень, є: частка галузей, які виробляють товари і надають послуги, у ВВП; співвідношення між ВВП та проміжним споживанням у випуску товарів і послуг; частка оплати праці у ВВП; частка добувних галузей у загальному випуску товарів; частка сфери послуг у ВВП; імпорт товарів і послуг відносно ВВП; експорт товарів і послуг відносно ВВП; частка оплати праці у загальному випуску товарів і послуг; частка малих підприємств у загальному обсязі реалізованої продукції і послуг; частка продукції окремих технологічних укладів.

Аналіз, проведений за цими показниками, свідчить, що структура економіки України є деформованою. Їй характерні: неефективність і висока витратність, низька соціальна орієнтованість галузей і виробництв, несформованість моделі перспективної структури, низький рівень технологій, не достатня конкурентоспроможність на світових ринках.

Зверніть увагу на те, що структура економіки може бути представлена секторами. Згідно Вікіпедії сектор економіки – це сукупність кількох елементів національної економіки, яким притаманні деякі спільні галузеві, технологічні, організаційно-правові та інші характеристики .

Існує декілька способів розподілу економіки на сектори – за історичним розвитком , за гіпотезою трьох або п'яти секторів, за належністю до форми власності, або до прибуткової чи неприбуткової діяльності. За першим підходом в основі поділу економіки лежить гіпотеза трьох або п'яти секторів, згідно якої в першому випадку виділяють: первинний, вторинний, третинний сектори, а в другому – первинний, вторинний, третинний, четвертинний, п'ятеринний сектори.

Первинний сектор – це галузі економіки, продукти яких є сировиною для інших галузей, вторинний – галузі економіки, що перетворюють сировину на закінчений готовий продукт, третинний – це по суті сфера послуг.

У випадку поділу національної економіки на 5 секторів розрізняють: третинний сектор – галузі економіки , що постачають прямі нескладні послуги для громадян-споживачів та для підприємств; четвертинний – послуги для бізнесу (фінансові, страхові, юридичні, інформаційні); п'ятеринний сектор економіки – це галузі, що входять до економіки знань.

Здобувачам, що вивчають дану тему, треба врахувати, що структура

економіки України інституційно представлена такими секторами: державний сектор, комунальний сектор, приватний сектор, сектор домогосподарств, сектор «решта світу».

Зверніть увагу, що в Україні і світі не існує єдиного бачення дефініції «державний сектор економіки», представлення його в статистичних базах даних і трактування типів державних суб'єктів економічної діяльності. Здебільшого у звітах провідних світових статистично-аналітичних служб (ОЕСД, PWC, IBRD, IDA та ін.) зустрічаються такі типи суб'єктів економічної діяльності : державні підприємства(SOE), підприємства з державними капіталами(SIF), підприємства, що перебувають у державній власності (PSOE).

В іноземній літературі державні підприємства представлені такими назвами: державні корпорації, публічні корпорації з державним капіталом, державні комерційні підприємства, статутні корпорації тощо.

Необхідно знати, що Державна служба статистики України згідно з єдиним державним реєстром підприємств і організацій фіксує такі види підприємств і організацій, які відносяться до державного сектору: державні підприємства, казенні підприємства, акціонерні товариства (в яких розмір державного пакету акцій перевищує 50%), державні організації.

В Україні в даний час масштаби державного сектору встановлюються згідно відносних показників на основі «Методики визначення питомої ваги державного сектора в економіці». До них відносимо: питома вага кількості суб'єктів господарювання державного сектора (державних підприємств), питома вага середньоврахованої чисельності штатних працівників в державному секторі в загальній чисельності зайнятих, питома вага реалізованої продукції, робіт і послуг в діючих цінах суб'єктів господарювання всіх форм власності.

Акцентую увагу здобувачів на тому, що за організаційно-правовими формами державний сектор представлений такими суб'єктами: унітарні підприємства, казенні підприємства, підприємства з державним акціонерним капіталом, державні установи.

Структуру державного сектора також можна представити за його концентрацією в окремих видах економічної діяльності.

Вивчаючи тему, варто врахувати, що комунальний (муніципальний) сектор економіки – одна з основних складових національної економіки в зарубіжних країнах. В Україні тривалий час підприємства і організації, які тепер належать до нього, відносились до державної власності.

В економічній літературі нема єдиної думки щодо визначення категорії комунальних підприємств, які представляють комунальний сектор.

За характером діяльності комунальні підприємства поділяють на три групи:

- 1) комунальні підприємства, що надають населенню послуги, забезпечують його частиною продукції, виконують роботи і діють на основі самофінансування,

- 2) комунальні підприємства, що виробляють неподільну продукцію для загального користування і фінансуються з місцевого бюджету,

3) комунальні підприємства, що надають послуги, головним чином індивідуальним споживачам на принципах самофінансування.

Загалом комунальний сектор включає цілісні майнові комплекси теплопостачання, водопостачання, водовідведення, об'єкти благоустрою, інженерного захисту територій, які є власністю територіальної громади, тощо. Матеріальною основою комунального сектора переважно є комунальна власність, а фінансовою - місцевий бюджет. Масштаби комунального сектора визначаються, як і державного, абсолютними і відносними показниками.

Прийміть до уваги, що в деяких класифікаціях комунальний сектор представлений спільно з державним як публічний сектор економіки.

Вивчаючи тему, враховуйте різні підходи до означення приватного сектора економіки. Зокрема, що приватний сектор національної економіки – частина економіки, що не знаходиться під контролем держави. За іншими визначеннями – це частина економіки, якою керують приватні особи та компанії з метою отримання прибутку. Приватний сектор – це сегмент національної економіки, який перебуває у власності і підконтролем приватних осіб чи підприємств. До суб'єктів приватного сектору належать: ідивідуальні фірми, партнерства, малий та середній бізнес, великі корпорації та транснаціональні корпорації. В окремих класифікаціях з приватного сектору окремо виділяють сектор домашніх господарств.

Вивчення положень теми вимагає врахування місця сектору домогосподарств та сектору «решта світу» в національній економіці.

Сектор домашніх господарств – це господарства та підприємства, які ними сформовані і отримують прибуток від власності.

Сектор «решта світу» включає комплекс інституційних одиниць (нерезидентів), розташованих в інших державах.

Баланс між секторами національної економіки залежить від рівня економічного розвитку, а також від ступеня сформованості ринку.

Тема 2. Інституціональні чинники, державне управління та державне регулювання національної економіки

1. Інституціональне середовище та інституціональні чинники функціонування національної економіки.

2. Сутність ринкової інфраструктури та її роль у функціонуванні національної економіки.

3. Об'єктивна необхідність та сутність державного управління національною економікою.

4. Усунення проблеми макроекономічного оптимуму в рамках «державна – приватний сектор» (природні монополії).

5. Державне регулювання як складова державного управління національною економікою.

6. Особливості управління секторами національної економіки. Державний

сектор економіки і специфіка державного управління.

1. Інституціональне середовище та інституціональні чинники функціонування національної економіки.

Розпочинаючи вивчення теми, необхідно розуміти, що за інституціональною теорією умовами розвитку економіки виступають інститути.

Інститути (правила поведінки, регуляторні принципи) створюють *інституціональне середовище*. Треба розрізняти *базові* (інститут власності, інститут влади, трансакції, інститут контрактації) та *допоміжні інститути*.

Інша класифікація інститутів:

а) *за способом формування* – природні, що виникають як автоматична реакція на зміни в економічному середовищі, і штучні, що є результатом свідомої цілеспрямованої людської діяльності;

б) *за рівнем формалізації* – формальні, які закріплюються у нормативно-законодавчому порядку (діловими контрактами), і неформальні – представлені соціальними нормами (діловими домовленостями).

Важливо засвоїти положення про функції інститутів, до яких належать:

- *регуляторна* (полягає в узгодженні, координації, кооперації, організації, стратифікації взаємодії економічних агентів);

- *регламентна* (формування за допомогою норм і правил інституційних рамок, регламентів економічної поведінки суб'єктів ринкових відносин);

- *інформаційна* (характеризується здатністю доносити інформацію про правила і норми до суб'єктів господарювання);

- *розподільча* (полягає у впливі інститутів на розподіл ресурсів у суспільстві);

- *функція розвитку і нагромадження* (проявляється у визначенні правил діяльності при взаємодії тих економічних агентів, які мають спільні цілі або погоджують їх).

За впливом на підвищення або зниження ефективності розрізняють інститути:

нейтральні,

інститути, що підвищують ефективність виробництва,

інститути, що знижують ефективність економічної системи. Дослідники проблем публічного управління мають чітко розуміти сутність поняття «інституційне середовище».

Інституційне середовище – це чіткий упорядкований набір інститутів, що визначають рамкові умови функціонування і розвитку суб'єктів господарювання.

Характеризуючи інституціональне середовище за змістом, треба взяти до уваги такі ознаки:

співвідношення тіньових і нетіньових інститутів,

узгодження інституціональних інтересів,

інституціональний механізм,

інституціональні технології,

генерування (проектування) інститутів,
інституціональна ефективність,
інституціональна пастка,
процес інституціоналізації.

Слід усвідомити, що для успішного функціонування національної економіки -необхідно, щоб ці інститути трансформувалися у легальні неформальні, а потім у легальні формальні.

Зауважте, що інституціональне середовище сприятливе, за умови узгодження інституціональних інтересів за допомогою:

а) відкидання правил і норм, які в процесі апробації продемонстрували свою неспроможність,

б) остаточного закріплення правил і норм, які забезпечують ефективні взаємозв'язки економічних суб'єктів, як формальних правил.

.Важливою дефініцією, яку необхідно засвоїти ,є інституціональний механізм. *Інституціональний механізм* – це сукупність підходів і способів розв'язання внутрішніх суперечностей , забезпечення взаємодії інститутів. спосіб встановлення порядку в економічній системі. взаємодії інститутів, спосіб встановлення порядку в економічній системі. Звідси, важливим питанням, яке треба роз'язати в публічному управлінні, є пошук відповіді, за якої кількості , інститутів оптимізується функція економічної системи? Студентам треба знати, що це є предметом *інституціонального аналізу*.

Трансформація інституціонального середовища базується на використанні *інституціональних технологій*. Аспіранти мають освоїти основні інституціональні технології.

Інституціональні технології – це технології , пов'язані з проектуванням, вирощуванням та імпортом нових інститутів, які здатні забезпечити зниження трансакційних витрат функціонування національної економіки. Генерація нових інститутів – функція держави, способом наповнення інституціонального середовища є також імпорту інститутів. Треба усвідомити, що це складне завдання (вимагає глибокого аналізу, оцінки ефективності).

Неефективний стійкий інститут називається « *інституціональною пасткою*» Необхідно розуміти, що її усунення вимагає вдосконалення інституціонального середовища і називається процесом інституціоналізації.

При вивченні теми необхідно засвоїти вплив інституціональних чинників на економіку, розмежовуючи їх на:

1)*правові*. Позитивний вплив - за умови чіткого законодавчого закріплення: стратегічних і тактичних цілей розвитку національної економіки, інструментів, засобів, механізмів досягнення цілей, владних функцій і повноважень. Інституціональне середовище функціонування суб'єктів господарювання закріплене в : Господарському, Бюджетному, Митному, Цивільному, Земельному, Житловому, Податковому кодексах України, а також у низці інших законодавчих актів.:

2)*відносини власності*. Розвиток форм власності забезпечує

інституціональну основу економіки. Розрізняють такі режими власності: загальна(суспільна), державна, приватна, комунальна. Треба чітко ідентифікувати інституціональні проблеми щодо впливу інституту власності в Україні: неефективність механізмів захисту прав власності, залежність економічних процесів від політичних факторів, переплетення політичної та економічної влади, проблема розмежування власності та влади;

2) *соціальні чинники*: початковий рівень доходу на особу, очікувана середня заробітна плата, нерівність розподілу доходу, частка трудових ресурсів в загальній чисельності населення (в сукупності відображають вплив соціального капіталу на розвиток національної економіки);

3) *технологічно-інноваційні чинники*: вплив освітнього та науково-технічного вітчизняного та світового потенціалу на формування інституціонального середовища розвитку національної економіки;

4) *державна влада як політико-правове явище*, що здійснює спрямовуючий та організуючий вплив на суспільство;

5) *фінансова влада* - влада фінансових організацій (кредитних спілок, страхових компаній, банків), фондового ринку (фактично формує умови доступу економічних агентів до ресурсів) ;

6) *влада економічних коаліцій* (діє через лобіювання їх інтересів, в сучасних умовах посилює вплив на розвиток національної економіки);

7) *чинний механізм управління економікою* (сукупність інструментів, важелів, засобів, практичних заходів, за допомогою яких владні інститути впливають на розвиток економічної системи для досягнення поставлених цілей).

Здобувачі мають зрозуміти, щозавдання забезпечення ефективного розвитку національної економічної системи вимагає моніторингу впливу зазначених інституціональних чинників (інститутів), відповідного корегування і побудови системи державного управлінського впливу.

2. Сутність ринкової інфраструктури та її роль у функціонуванні національної економіки.

В контексті вивчення даної теми особливе місце займає отримання знань про ринкову інфраструктуру.

Ринкова інфраструктура – це сукупність підприємств, установ, організацій, які забезпечують стабільний розвиток і функціонування ринкового механізму регулювання економіки, багаторівневе функціонування господарських взаємозв'язків, взаємодію агентів ринку, безперебійний рух товарів, послуг, різних цінностей, робочої сили в різноманітних сферах суспільного відтворення.

Зверніть увагу, що за природою вона є *інституціональною транзакцією* (елементи ринкової інфраструктури виступають інституціями, які формують умови функціонування суб'єктів ринкових відносин).

Здобувачі мають вивчити *функції ринкової інфраструктури* у забезпеченні розвитку і функціонуванні національної економіки:

- доведення товару до безпосереднього споживача (допомагають знайти

його);

-забезпечення безперервного функціонування господарських взаємозв'язків;

-регулювання взаємодії суб'єктів ринку;

- регулювання руху товарно-грошових потоків;

- перерозподіл ресурсів між видами економічної діяльності;

- акумуляція тимчасово вільних коштів;

- регулювання грошового обігу.

Треба чітко знати *елементи ринкової інфраструктури* - підприємства, організації, установи, що обслуговують суб'єктів ринку в рамках: ринку інвестицій, ринку робочої сили, ринків інформації, ринку засобів виробництва, маркетингових послуг, фінансів, ринків банківських послуг.

Слід усвідомити, що зміст ринкової інфраструктури характеризують через: інституціональну, нормотворчу, інформаційну складові, поведінку споживачів і ринкове мислення.:

а) *інституціональна складова* виражається через сукупність інституцій-організацій та інститутів - норм, правил формального та неформального характеру(поділяються на інституції загального (порти, шляхи, підприємства зв'язку, аеропорти, транспортні організації) та інституції спеціального(товарні біржі, митниці, підприємства оптової та роздрібною торгівлі) характеру);

б)*нормо-творча складова* - забезпечує рамкові умови функціонування інших складових ринкової інфраструктури;

в)*інформаційна* – представлена інформаційними мережами та потоками, а також інституціями, що їх забезпечують (засоби масової інформації, рекламні компанії, мережі Інтернет).

Здійснюючи в майбутньому науковий аналіз, врахуйте, що елементи ринкової інфраструктури представляють наступними блоками:

1) *науково- дослідницька інфраструктура ринку* – науково-дослідні інститути проблем ринку, інформаційно-консалтингові компанії, венчурні фірми, аудиторські компанії, спеціальні навчальні заклади;

2) *організаційно-технічна інфраструктура* – аукціони, товарні біржі, торгові палати, торгові дома, брокерські компанії, ярмарки, сервісні центри, державні інспекції, асоціації підприємців;

3) *фінансово-кредитна інфраструктура ринку* - фондові біржі, банки, валютні біржі, страхові компанії, профспілкові фонди, інвестиційні компанії.

Специфічний набір елементів-інституцій інфраструктури товарного ринку включає :

- організаційну складову (товарні біржі, лізингові, брокерські, дилерські та посередницькі організації, підприємства дрібнооптової та роздрібною торгівлі);

- інформаційну складову (інформаційні та довідкові системи, маркетингові та консалтингові фірми);

- матеріальну складову (вантажо-розвантажувальні системи, транспортні системи, складське господарство, таропакувальні системи);

- кадрову складову (фахівці відповідного професійного спрямування);

-кредитно-розрахункову складову (страхові, аудиторські компанії, фінансово-кредитні організації, банки, юридичні компанії).

Специфічний набір інфраструктури фінансового ринку: фондові біржі, торговці цінними паперами, небанківські депозитні установи, комерційні банки, брокери та ділери, страхові компанії, кредитні спілки, реєстратори цінних паперів, пенсійні фонди, інвестиційні фонди, клірингові депозитарії, фонди грошового ринку, розрахунково-клірингові банки, валютні біржі, інвестиційні компанії.

Зверніть увагу, що на сучасному етапі важливе значення має:

- робота інноваційних фондів, що полягає в наданні фінансової допомоги науковим колективам та венчурним організаціям;
- діяльність аудиторських фірм, які проводять ревізію господарської діяльності на замовлення клінта та за його кошти;
- діяльність державної служби зайнятості, де відбуваються процеси купівлі-продажу робочої сили, недержавних організацій – кадрових агенцій з добору персоналу, організацій з консалтингу персоналу, агенцій з працевлаштування, організацій з лізингу персоналу.

Треба чітко усвідомити, що функціонування високопродуктивної ринкової інфраструктури має стати пріоритетом в забезпеченні трансформації національної економіки.

3. Об'єктивна необхідність та сутність державного управління національною економікою.

Для здобувачів ОНП за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування» особливе значення має поглибне вивчення сутності *державного управління економікою*.

Освоюючи положення про сутність і об'єктивні причини державного управління національною економікою, треба чітко розрізнити: співвідношення таких понять як державна економічна політика, державне управління національною економікою, державне регулювання економіки.

Державна політика – це напрям дій або утримання від них, обраний органами державної влади для розроблення, розв'язування певної проблеми або сукупності взаємопов'язаних проблем (являє собою інституалізацію та реалізацію політичних ідеалів, цілей, завдань, стратегій, програм тощо).

Зауважте, що через розробку і реалізацію державної економічної політики відбувається вироблення цілей державного управління національною економікою та механізмів їх реалізації.

Варто засвоїти відмінності в державному управлінні. Залежно від об'єкта державного управління економікою (державний сектор, приватний сектор), статичної чи ринкової моделі національної економіки застосовується механізм прямого(адміністративного) управління чи механізм державного регулювання економіки.

Державне регулювання економіки - втручання держави в економіку з

використанням сукупності різноманітних інструментів, важелів, які дозволяють їй забезпечити нормальні умови функціонування ринкового механізму та домагатись розв'язання економічних і соціальних проблем.

Вивчаючи тему, необхідно усвідомлювати об'єктивну необхідність як державного управління, так і державного регулювання економіки:

- 1) *необхідність реалізації повноважень держави як власника майна;*
- 2) *відсутність досконалої конкуренції* (наявність монополізму, безробіття, інфляції);
- 3) *наявність виробництв, на товари і послуги, для яких не спрацьовує ринковий ціновий механізм;*
- 4) *наявність ринків, де адаптація до ринкових змін здійснюється повільно;*
- 5) *наявність екстерналій (секторів і сфер діяльності), де ціни і витрати не відображають суспільного ефекту продукції.*

Треба чітко засвоїти, що державне управління національною економікою здійснюється- через реалізацію наступних *функцій*:

*організація,
планування,
мотивація,
регулювання,
контроль.*

Організація як функція державного управління національною економікою полягає у формуванні організаційних вимог щодо процесуального управління і регулювання (вимог, регламентів, інструкцій, норм), що дозволяє створювати організаційні умови для функціонування суб'єктів економічної діяльності.

Функція планування в державному управлінні економікою забезпечує формування цілей, завдань розвитку національної економіки та планів їх реалізації (опирається на прогнозування і тісно пов'язана з прогнозуванням).

Регулювання і координація як функція управління національною економікою полягає в упорядкуванні економічної системи, підпорядкуванні її певним правилам.

Мотивація, як функція державного управління національною економікою, зводиться до спонукання державою суб'єкта економічної діяльності виконувати дії, спрямовані на досягнення цілей, поставлених державою.

Функція контролю в державному управлінні національною економікою спрямована на виявлення та попередження відхилень у розвитку економічної системи.

Для здобувачів ОНП «Публічне управління та адміністрування» особливо важливо засвоїти *суб'єктно-об'єктний аспект* проблеми.

Об'єктами державного управління національної економіки (в різному ступені втручання) виступають сектори економіки, галузі, економічні системи регіонів, окремі суб'єкти економічної діяльності, структура економіки, динаміка економічного розвитку, діяльність на глобальних ринках, зовнішньоекономічні відносини тощо.

Суб'єктами державного управління національною економікою

визначено: Верховну Раду України, Президента України, Кабінет Міністрів України, центральні органи виконавчої влади – міністерства, державні служби, державні агенства, державні інспекції, центральні органи виконавчої влади з особливим статусом, а також місцеві державні адміністрації та територіальні органи центральних органів виконавчої влади.

4. Усунення проблеми макроекономічного оптимуму «держава – приватний сектор» (природні монополії).

Здобувачі мають знати, що запит на усунення проблеми макроекономічного оптимуму «держава – приватний сектор» є в усіх суспільствах і є серйозним викликом для публічного управління..

Парето-оптимальний стан найкраще відповідає інтересам кожного індивіда при умові, що вихідний розподіл ресурсів між індивідами заданий і не підлягає зміні без взаємної згоди.

Треба звернути увагу на пошук шляхів Парето-оптимізації, оскільки -в роботі ринкового механізму можуть виникати певні викривлення, через які наявні ресурси не використовуються максимально ефективно. Таке явище називається як *провали (фіаско) ринку*. Для усунення цих проблем в зонах недоліків (фіаско) ринку формується державний сектор (до «фіаско» ринку відносять: зовнішні ефекти, обмеженість конкуренції, неповноту інформації, «трагедію спільнот»).

Необхідно знати, що при проявах обмеженості конкуренції виникає потреба створення природної монополії.

Природними монополіями є ринкові структури, в основу яких закладена економія, обумовлена масштабами виробництва.

Чітко треба ідентифікувати передумови встановлення монопольного режиму :

- економічні (ефект масштабу настільки великий, що лише одне підприємство може постачати продукцію на ринок, завдяки більш низьким витратам на одиницю продукції);
- юридичні (відносини на товарному ринку природної монополії регулюються спеціальним законодавством).

Доцільно врахувати, що *монопольні галузі* - ті, де поширені мережеві структури – залізничні колії, трубопровідний транспорт, системи водопостачання, електропостачання.

Зверніть увагу на визначення дефініції «природна монополія».

«Природна монополія – це стан товарного ринку, за якого задоволення ринкового попиту є більш ефективним за відсутності конкуренції в силу технологічних особливостей виробництва (у зв'язку з істотним зниженням витрат виробництва на одиницю у міру зростання обсягу виробництва), а товари, вироблені суб'єктами природної монополії, не можуть бути заміненіми у споживанні іншими товарами, у зв'язку з чим попит на даному товарному ринку на продукцію, що вироблена суб'єктами природних монополій, в меншій

мірі залежить від зміни ціни на цей товар, ніж попит на інші види товарів».

Треба знати класичні риси природних монополій:

- 1) пряма залежність між масштабами виробництва і економією затрат;
- 2) виробництво унікальної продукції та послуг;
- 3) унеможливлення або ускладнення конкуренції;
- 4) застосування мережевої організації виробництва і спеціальних технологій.

5) характерний затратний механізм господарювання.

Необхідно звернути увагу на те, що є два підходи до розв'язання проблеми:

1) заповнення зони природної монополії організаціями, підприємствами або програмами державного сектора;

2) використання засобів регулювання прямого впливу на окремі аспекти діяльності монополіста (встановлення граничних норм рентабельності, граничного рівня цін, наділення додатковими зобов'язаннями).

5. Державне регулювання економіки як складова державного управління нею.

Вивчаючи тему, здобувачі, що навчаються на ОНП, мають зрозуміти, що розвиток ринку обумовлює необхідність відходу від традиційних для етатичної системи методів державного управління і підвищення ролі функції державного регулювання економіки.

Державне регулювання економіки - втручання держави в економіку з використанням сукупності різноманітних важелів, інструментів, які дозволяють їй забезпечити нормальні умови функціонування та домагатись розв'язання економічних та соціальних проблем.

Активне втручання спрямоване на ліквідацію нестабільності в економіці (здійснюється переважно засобами фіскальної політики),

пасивне – вирішує (при відносно стабільній економіці) питання впливу на грошову масу переважно методами монетарної політики.

Треба засвоїти *функції державного регулювання економіки*:

- регулювання макроекономічних пропорцій,
- пом'якшення впливу кризових явищ,
- підтримка і захист економічної конкуренції,
- стимулювання підприємницької діяльності,
- усунення негативних екстерналій,
- покриття частини трансакційних витрат,
- соціальний захист населення,
- захист вітчизняних пріоритетних виробництв.

Важливо знати, що *економічною основою* державного регулювання економіки виступають державний бюджет і майно, яке знаходиться в державній власності.

В основі побудови системи державного регулювання економіки лежать різні концепції та моделі (кейнсіанська, монетаристська, концепція раціональних очікувань, концепція « економіки пропозиції» та інші). Прийміть до уваги, що

зараз це - кейнсіансько-монетариський синтез.

У фокусі вивчення теми має бути проблема оптимуму «державна – приватний сектор» - межі мінімальної необхідності та максимальної допустимості втручання держави в ринкові механізми. (при мінімальній необхідності допускається така кількість функцій державного регулювання, яка не допускає стану «хаосу», при максимальній - не допустима кількість регуляторних функцій, яка призводить до державного монополізму).

Необхідно чітко засвоїти *принципи* державного регулювання економіки: розумної достатності, адекватності, послідовності і поступовості, гнучкості, відкритості.

Для засвоєння сутності механізму державного регулювання економіки – доцільно матрично представити його у вигляді «*елементи – засоби впливу*»:

1) *нормативно-правове регулювання* - закони, постанови, укази, концепції, державні програми, інструктивно-методичні документи;

2) *адміністративне регулювання* - дозволи, заборони, ліцензії, квоти, норми і нормативи, ліміти, штрафи і санкції, державні контракти, державні замовлення, стандарти, сертифікація;

3) *індикативне та стратегічне планування, стратегування* – прогнози, стратегії, програми, цільові комплексні та науково-технічні програми, соціально-економічні нормативи, державні закупівлі;

4) *фінансово-бюджетне регулювання* – державний бюджет, система податків, податкові стимули та пільги, міжбюджетні трансферти, субвенції, дотації, державні інвестиції;

5) *грошово-кредитне регулювання* - облікова ставка, норми резервування, (рефінансування), кредити, кредитна емісія, грошова емісія, процентні ставки за кредит, операції на ринку цінних паперів, валютний курс;

6) *валютне регулювання* – валютні інтервенції, валютний курс, валютні обмеження, валютні резерви, валютний коридор;

7) *цінове регулювання та державне регулювання цін* - умови ціноутворення, система державних цін і тарифів, фіксація і декларування цін, заставні ціни, обмеження рівнів рентабельності, закупівельні ціни, податки;

8) *соціально-орієнтоване регулювання* - мінімальний споживчий бюджет, індексація доходів, компенсація втрат рівня доходів, прожитковий мінімум, державні соціальні гарантії і стандарти, мінімальна заробітна плата, мінімальна пенсія, соціальні фонди, соціально-економічні нормативи, соціальні програми;

9) *еколого-економічне регулювання* – екологічні норми і нормативи, екологічні санкції, екологічні штрафи, екологічні податки, екологічні ліміти, екологічні фонди, екологічні програми.

Фахівці з публічного управління, вивчаючи дану тему, мають використати процесний підхід. Державне регулювання економіки як *процес втручання держави в ринок* -це різноманітні методи прямого і опосередкованого

впливу, які в сукупності можна поділити на правові, адміністративні, економічні.

Специфіка застосування *правових методів* полягає в тому, що функція регулювання реалізується через створення правового поля функціонування суб'єктів господарювання щодо правил їх поведінки.

Адміністративні методи полягають у застосовуванні дозволів, заборон, силу примусу. (за допомогою механізмів нормування, ліцензування, квотування, лімітування, стандартизації, сертифікації, державних замовлень).

Економічні методи державного регулювання- методи фінансово-бюджетного регулювання, методи грошово-кредитного регулювання, методи валютного регулювання та методи цінового регулювання національної економіки.

6. Особливості державного управління секторами національної економіки. Державний сектор економіки та специфіка державного управління.

Вивчаючи проблематику державного управління економікою, зверніть увагу на те, що державне управління економікою має певні відмінності стосовно різних секторів.

Стосовно приватного сектору домінуючим є саморегулювання його розвитку. Участь держави проявляється через державну підтримку підприємництва, запровадження і реалізацію засобів регуляторної політики стосовно суб'єктів господарювання, застосування інструментів та важелів державного регулювання економіки .

Важливо врахувати, що напрямками державної підтримки підприємництва є такі складові:

- 1) формування правової бази функціонування підприємницького сектору ;
- 2) вироблення інструментів адміністративного впливу на діяльність підприємницьких структур з врахуванням специфіки сфер і галузей;
- 3) формування системи підтримки та стимулювання підприємницької діяльності;
- 4) регулювання інституційних змін як факторів формування підприємницького середовища;
- 5) залучення суб'єктів підприємництва до реалізації соціально-економічних, науково-технічних цільових програм, здійснення поставок продукції, робіт та послуг до державних потреб.

Найбільш поширеними механізмами державної підтримки підприємництва є:

- 1) адміністрування - державна реєстрація суб'єктів підприємницької діяльності, надання дозволів, ліцензування, стандартизація, надання квот, сертифікація, застосування заборон;
- 2) використання засобів антимонопольно-конкурентної політики – декларування зміни цін, встановлення обмежень по цінах, розподіл ринків, встановлення показників якості, застосування державних замовлень, застосування контрактів;
- 3) застосування санації та інституту банкрутства – перше розглядається як оздоровлення, друге як спосіб задоволення вимог держави і кредиторів;

4) підтримка і стимулювання розвитку малого і середнього підприємництва – спрощення порядку ведення обліку, забезпечення фінансової, інформаційної підтримки, консультаційної та кадрової підтримки;

5) запровадження спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності. Фінансова підтримка малого і середнього підприємництва представлена такими видами, як: надання позик на придбання і впровадження новітніх технологій, часткова компенсація відсоткових ставок за кредитами, компенсація видатків на розвиток кооперації малого, середнього і великого підприємництва, надання мікро-кредитів, поруки за кредитами, фінансова підтримка енергоощадних технологій тощо.

Консультаційна підтримка суб'єктів малого і середнього бізнесу передбачається в таких формах: спрощення доступу до інформації в режимі реального часу, створення бізнес-інкубаторів, створення інфраструктурних об'єктів, що займаються консалтингом.

Інформаційна державна підтримка суб'єктів малого і середнього підприємництва передбачає: надання інформації про стан розвитку малого і середнього бізнесу, надання інформації про стан виконання державних, регіональних і місцевих програм, надання статистичної та виробничо-технологічної інформації, необхідної для забезпечення розвитку бізнесу. Кадрова підтримка стосується питань підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації персоналу суб'єктів підприємницької діяльності. Найбільш поширеними видами такої підтримки є: розроблення та виконання освітніх програм, забезпечення науково-методичною літературою, розроблення відповідних освітніх стандартів, реалізація програм обміну досвідом.

Актуальними для засвоєння матеріалу дисципліни та майбутньої дослідницької роботи є питання застосування інструментів державної регуляторної політики.

Державна регуляторна політика – це постійний та послідовний курс органів виконавчої влади та місцевого самоврядування на впровадження оптимального державного управління в економічній та соціальній сферах, на зменшення їх втручання у діяльність суб'єктів господарювання, усунення правових, адміністративних, економічних та організаційних перешкод у розвитку господарської діяльності

Основними аспектами, за якими характеризують регуляторну політику, є мета, використовувані моделі, органи, що мають повноваження щодо здійснення регуляторної політики за рівнями, специфіка формування регуляторного середовища, основні методи та інструменти.

Варто знати, що в Україні упродовж останніх років проводилась регуляторна реформа, яка за своєю суттю є інструментом державної регуляторної політики. Її мета – послаблення надмірного державного регулювання підприємництва. В контексті досліджень даної проблематики на увагу заслуговують питання: оцінювання змісту та результативності змін регуляторної політики, моделювання взаємозв'язків між розвитком національної економіки та регуляторною політикою, визначення профіля змін

регуляторної політики, прогнозування результативності регуляторної політики, формування концепції та методології управління змінами регуляторної політики.

Окремий аспект вивчення теми - *державний сектор та механізм державного управління* державним сектором економіки.

Наявність державного сектора економіки в структурі економіки більшості країн, в тому числі України обумовлює необхідність розгляду специфіки управління ним. При цьому варто врахувати, що в сфері державного володіння та державного управління знаходяться земля, її надра, ліси, водні ресурси, території під особливою охороною, частина нерухомості, оборонні об'єкти, об'єкти залізничної інфраструктури та атомної енергетики, держбюджетні установи, державна власність на фінансових ринках, нематеріальні права на діяльність.

До складу державного сектору згідно ст.22 Господарського кодексу України відносяться: державні унітарні казенні підприємства, державні унітарні комерційні підприємства, державні акціонерні товариства (при 100% акцій держави), підприємства з часткою держави >50% у статутному фонді. Вони формують сектор державного підприємництва.

Державне підприємництво – організаційно-господарська діяльність державних підприємств з виробництва матеріальних благ та надання послуг суб'єктам економіки, порядок створення державою власних підприємств, планування й управління різними їх формами [9,с.223].

Необхідно знати склад *суб'єктів управління державним сектором економіки*, до яких відносяться :

Кабінет Міністрів України (здійснює управління об'єктами державної власності шляхом визначення відповідальних за цю роботу органів виконавчої влади, встановлення порядку передачі об'єктів державної власності суб'єктам управління, прийняття рішень про створення, реорганізацію та ліквідацію казенних підприємств, про закріплення в державній власності пакетів акцій акціонерних товариств під час приватизації, встановлення критеріїв відбору уповноважених осіб для передачі їм в управління об'єктів державної власності);

міністерства та інші органи виконавчої влади (приймають рішення про створення, реорганізацію та ліквідацію підприємств, організацій, установ, що засновані на державній власності, розробляють стратегію розвитку державних підприємств, що належать до сфери їх управління, відповідно проводять моніторинг діяльності, забезпечують проведення щорічних фінансових перевірок, ведуть облік об'єктів державної власності, виявляють державне майно, яке тимчасово не використовується, погоджують питання передачі об'єктів державної власності до комунального майна та т.ін.);

Фонд державного майна як один з основних органів центральної влади, що виступає суб'єктом управління державною власністю, (реалізує політику у сфері оренди, відчуження, приватизації, використання державного майна, у сфері оцінки майна, професійної оціночної діяльності, майнових прав, здійснює

управління корпоративними правами держави в у статутних капіталах господарських товариств, забезпечує захист майнових прав держави, здійснює регулювання оціночної діяльності, проводить контроль у сфері організації та проведення приватизації державного майна тощо).

Уповноважені особи виконують функції управління корпоративними правами держави і визначаються на конкурсних засадах.

Розглядаючи дану проблему, зверніть увагу на те, що до основних способів використання державної власності та способів перетворення форм та відносин власності слід віднести наступні *функціональні механізми* управління державною власністю:

1) приватизацію державного майна, яка може здійснюватися шляхом:
а) викупу об'єктів приватизації; б) продажу об'єктів приватизації на аукціонах;
в) продажу акцій (часток, паїв) , що належать державі у господарських товариствах, на фондових біржах, на аукціоні, за конкурсом;

г) продажу на конкурсній основі єдиного майнового комплексу держави;
д) продажу акцій на міжнародних фондових ринках тощо;

2) оренду, яку можна характеризувати як засноване на угоді тимчасове володіння і користування землею, іншими природними ресурсами, підприємствами, майновими комплексами , а також майном або правами, необхідними орендарю для самостійного здійснення підприємницької діяльності;

3) концесію, під якою розуміють надання з метою задоволення суспільних потреб уповноваженим органом влади на підставі концесійного договору на платній та строковій основі суб'єкту підприємницької діяльності права на створення та управління об'єкта концесії, за умови взяття ним на себе зобов'язань по створенню та управлінню об'єктом концесії, майнової відповідальності та можливого підприємницького ризику;

4) заставу, предметом якої можуть бути будівлі, підприємства, цінні папери, майнові права, інше майно, які за законодавством можуть бути відчужені.

Тема 3. Механізми реалізації складових економічної політики в процесі державного управління національною економікою

1. Механізм прогнозування, програмування, макроекономічного планування та стратегування національної економіки

2. Механізм реалізації політики економічного зростання: моделі економічного зростання

3. Фінансово-бюджетне регулювання розвитку національної економіки

4. Грошово-кредитне регулювання функціонування та розвитку національної економіки

5. Антикризове управління в системі механізмів державного управління національною економікою

6. Механізм реалізації структурної політики в процесі державного управління національною економікою
7. Механізм реалізації зовнішньо-економічної політики держави
8. Механізм реалізації регіональної економічної політики та управління економічним розвитком територій.

1. Механізм прогнозування, програмування, макроекономічного планування та стратегування розвитку національної економіки.

Розпочинаючи вивчення теми, активізуйте свою увагу на проблемі «*хаос чи передбачення?*». Передбачення - необхідність прогнозування, програмування, планування та стратегування.

Прогнозування – один з основних механізмів реалізації державної економічної політики на коротко-середньо-довгостроковий періоди.

Під прогнозом розуміють науково-обгрунтоване судження про можливий або ймовірний стан об'єкта і перспективи його розвитку на майбутнє. .

В зарубіжних країнах макроекономічне прогнозування доволі інтенсивне. Треба знати, які функції виконує прогнозування:

- дослідження об'єктивних зв'язків явищ в економіці у певний період,
- аналіз процесів в національній економіці,
- виявлення можливих альтернатив розвитку економіки,
- накопичення матеріалу для обгрунтування вибору управлінських рішень.

В процесі макроекономічного прогнозування розробляється низка прогнозів.

Об'єктами макроекономічного прогнозування виступають всі процеси і явища,

Як і інші компоненти дисципліни, здобувачам необхідно розглядати прогнозування через призму системного підходу

. Під *системою прогнозування* слід розуміти єдність методології, організації, методів і етапів розроблення прогнозів, що забезпечує їх узгодженість, безперервність та послідовність.

Слід звернути увагу на класифікацію прогнозів:

- за рівнем агрегування показників розрізняють прогнози: макроекономічні, макроструктурні, галузеві, регіональні;
- за часовим горизонтом - оперативні, коротко-середньо-довгострокові;
- за місцем у відтворювальному процесі - прогнози: ресурсів, розвитку економіки, суспільних потреб;
- за функціональною ознакою: 1) пошукові прогнози (є пасивними і ґрунтуються на умовному продовженні тенденції, що сформувалась у майбутньому), 2) нормативні (розробляються в орієнтації на визначену мету).
- залежно від умов і сценарію розвитку національної економіки є прогнози: оптимістичні, песимістичні і реалістичні.

Опрацьовуючи положення теми, зверніться до Закону України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального

розвитку України», згідно якого прогнози розробляються на загальнонаціональному, галузевому і регіональному рівнях, охоплюють всі види первинних факторів виробництва.

Треба засвоїти порядок розроблення Прогнозу економічного і соціального розвитку України:

1) аналіз економічного і соціального розвитку України за минулий період та діагностика основних проблем у економічній та соціальній сфері;

2) розроблення дослідницьких варіантів макроекономічного прогнозу;

3) розроблення проектів (концепції прогнозу, включаючи концепції бюджетної, грошово-кредитної, податкової політики, сценаріїв), макетів форм та таблиць, методик;

4) затвердження проектів прогнозних документів і доведення їх до відповідних органів державного управління;

5) розроблення і представлення у Міністерство економічного розвитку, торгівлі та сільського господарства проектів галузевих і регіональних прогнозів, прогнозів основних грошово-кредитних параметрів, прогнозів доходів і видатків державного бюджету;

6) узагальнення матеріалів галузевих і регіональних прогнозів та вироблення Проекту прогнозу економічного і соціального розвитку України;

7) обговорення, доопрацювання та схвалення Прогнозу економічного і соціального розвитку України на перспективний період.

Зауважте, що до його формування залучаються :

Державна установа «Інститут економічного прогнозування НАН України»,

Мінекономіки України,

Міністерство фінансів України,

Національний банк України

інші центральні органи виконавчої влади,

регіональні органи управління.

Для прикладного застосування знань, формування вмінь важливе значення має опанування здобувачами методів прогнозування:

експертних оцінок (колективної експертної комісії, колективної генерації ідей, дельфійський метод, сценарне прогнозування),

фактографічні методи (статистичні, зокрема методи прогнозування динамічних рядів, методи кореляційно-регресійного аналізу),

методи моделювання (на основі використання мережевих, структурних, імітаційних, факторних, економетричних та статистичних моделей).

Враховуючи сучасні підходи до публічного управління, зверніть увагу на програмування національної економіки.

Суть програмування полягає в аналізі стану національної економіки, виявленні проблем, що не можуть вирішити ринкові механізми, розробленні та реалізації окремих економічних програм. (вони лише корегують процес ринкових перетворень, за змістом є структурним регулюванням).

Треба звернути увагу на класифікацію державних програм і їх

особливості. *Цільові комплексні програми* – це програми спрямовані на сприяння реалізації державної політики у пріоритетних напрямках розвитку.

Державна цільова програма (ДЦП) – це комплекс взаємопов'язаних завдань і заходів, спрямованих на розв'язання найважливіших завдань розвитку економіки держави, її галузей і адміністративно-територіальних одиниць.

Треба засвоїти, що *державні цільові програми* поділяються на:

- 1) загальнодержавні програми економічного, соціального, науково-технічного, національно-культурного розвитку, охорони довкілля;
- 2) інші програми, що стосуються економіки та суспільства та адміністративних одиниць.

За спрямованістю розрізняють ДЦП: економічні, соціальні, національно-культурні, оборонні, екологічні, правоохоронні.

В контексті набуття вмінь необхідно засвоїти алгоритм розроблення державної цільової програми, який охоплює такі кроки:

- 1) ініціювання органами державної влади;
- 2) схвалення концепції програми та прийняття рішення щодо розроблення її проекту;
- 3) розроблення проекту програми;
- 4) державна експертиза проекту програми;
- 5) погодження та затвердження програми;
- 6) конкурсний відбір виконавців заходів і завдань програми;
- 7) організація виконання заходів і завдань програми, здійснення контролю їх виконання;
- 8) підготовка та оцінка щорічних звітів про результати виконання програми;
- 9) підготовка та опублікування в офіційних друкованих виданнях заключного звіту про результати виконання програми.

Найбільш дискусійним питанням, яке потребує вивчення в даній темі, є *механізми макроекономічного планування*: директивного планування, індикативного планування, стратегічного планування.

План – це сукупність обґрунтувань, цілей і рішень, необхідних для досягнення цілей.

Основні форми макроекономічного планування:

- 1) *директивне планування*;
- 2) *індикативне планування* – планування, що має інформаційне та рекомендаційне призначення для суб'єктів ринку і розглядається як форма непрямого втручання в економіку. (поширення в країнах Європи (класично у Франції), Канаді, Японії, Південній Кореї, Україні.) В Україні -при розробленні Програми економічного і соціального розвитку України, через державні замовлення, державні контракти, державні закупівлі, через бюджетне фінансування та надання державних кредитів, шляхом централізованого державного інвестування і фінансування пріоритетних виробництв, через розроблення і реалізацію державних програм, за допомогою стимулюючих інструментів структурно-інвестиційної, фінансово-бюджетної, грошово-

кредитної політики.

Треба знати, що у макроекономічному індикативному плані розробляються три типи показників:

- *прогнозні* як орієнтири розвитку (ВНП, ВВП, рівень інфляції, рівень зайнятості, обсяги інвестицій тощо);

- *розрахункові показники* (обсяги виробництва товарів, робіт і послуг, чисельність і структура зайнятих, обсяги капітальних вкладень, ціни та тарифи на основні види товарів і послуг, що регулюються державою), що служать для обґрунтування основних завдань державної соціально-економічної політики;

- *директивні показники*, тобто ті, які є обов'язковими до виконання (обсяги державного

показники-регулятори і показники-індикатори.

Зважте, що особливість інд. планування – право коригувати показники плану.

В контексті сучасних змін в системі макроекономічного прогнозування, при вивченні дисципліни особливу увагу слід звернути на *стратегічне планування*, що розглядається як системний спосіб управління змінами, процес визначення та здійснення найважливіших дій для виживання будь якої економічної одиниці в умовах агресивного середовища і невизначеності ринкових процесів.

Врахуйте, що його треба розглядати як *багаторівневе* довгострокове планування на основі проміжних цілей. Основними елементами стратегічного планування є *ціль і стратегія*.

Якщо індикативний план розробляється, відштовхуючись від минулого, то стратегічний – від цілі, тобто від майбутнього .

Варто знати, що в Україні практика стратегічного планування поширена на рівнях:

1) *загальнодержавному* (Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020», Національна економічна стратегія на період до 2030р., Державна стратегія регіонального розвитку на 2021-2027 роки та ін.);

2) *секторальному* (Стратегія управління державними фінансовими ресурсами, Державна стратегія реалізації державної політики забезпечення лікарськими ресурсами на період до 2020р. та ін.);

3) *регіональному* (регіональні стратегії);

4) *місцевому* (стратегії міст, територіальних громад);

5) *мікрорівні* (стратегічні плани деяких підприємств і організацій).

Як позитив врахуйте, що: напрацьована нормативно-правова база стратегічного планування, запроваджений моніторинг реалізації стратегій, стратегічні документи. Є Меморандум про співпрацю з МВФ - підґрунтя для переходу до стратегічного планування у сфері фінансів, зокрема започаткування трирічного бюджетного планування і середньострокового прогнозування бюджету, що в сукупності надасть ресурсну можливість реалізації державних , регіональних стратегій і стратегій територіальних громад.

Зверніть увагу на невирішені проблеми в існуючій практиці. Зокрема, процес планування охоплює процедури розроблення стратегії, побудови системи моніторингу і звітності без належної участі стейхолдерів у процесі їх реалізації. Має набути характеру стратегування.

2. *Механізм реалізації політики економічного зростання: моделі економічного зростання.

Вивчаючи дане питання, зверніть увагу на те, що *економічне зростання можна трактувати як розширене відтворення товарів і послуг на основі незмінної технології:*

забезпечує нарощення виробничих потужностей,
збільшення реального обсягу виробництва на одну особу,
кількісне збільшення валового внутрішнього продукту,
національного доходу,
зайнятості (виключно кількісні зміни в економіці).

Вивчаючи тему, треба розрізнити поняття економічного розвитку і економічного зростання. Економічний розвиток засвідчує якісні прояви економічного зростання.

Зверніть увагу на фактори економічного зростання:

- 1) *фактори попиту*, які вказують на збільшення сукупних витрат економічної системи;
- 2) *фактори пропозиції*, що сигналізують про спроможність економічної системи до зростання;
- 3) *фактори ефективності розподілу наявних ресурсів*;
- 4) *соціокультурні фактори*.

Треба розуміти вплив факторів на економічне зростання :

- *за маржиналістським підходом* воно залежить від граничної продуктивності різних факторів виробництва.
- *за структуралістським* – економічне зростання залежить від структурних пропорцій національної економіки.

Зверніть увагу на типи економічного зростання:

- а) *за характером механізмів забезпечення розширеного відтворення* - екстенсивне та інтенсивне;
- б) *за часовим періодом* – короткострокове та довгострокове;
- в) *за специфікою використання факторів економічного зростання* – потенційне і фактичне;
- г) *за суспільними можливостями забезпечення економічного зростання* – природне, гарантоване та кон'юнктурне.

Здобувачі мають чітко знати джерела економічного зростання в національній економіці :

- зростання капіталоозброєності виробництва,
- ріст нагромадження капіталу,
- технічні нововведення та освіта,
- зростання сукупної продуктивності факторів виробництва

- зміна органічної будови капіталу(в Україні, як і світі перегляд традиційних джерел економічного зростання в користь формування економіки знань).

Варто усвідомлювати, що в теорії і практиці виокремлюють такі *моделі вирішення проблеми економічного зростання*: класична, неокласична, кейнсіанська, некейнсіанська:

а) *за класичною моделлю* основними факторами економічного зростання (А.Сміт, Т.Мальтус, Ж.Б.Сей) є капітал, земля, праця.

б) *за неокласичними моделями економічного зростання* до уваги беруть якісні показники економічного зростання.(обсяг кінцевого продукту, що визначається сумою добутків факторів виробництва, та їх граничного продукту, моделі розглядаються як стаціонарні). Зверніть увагу на модель Р.Солоу, який домінуючими факторами зростання в цій моделі визначив зростання капіталоозброєності виробництва, продуктивності праці та технологічний прогрес. Ця модель є основою політики розвинених країн світу та рекомендуються для країн з «младоринковою» економікою.

в)*кейнсіанські макроекономічні моделі, що* основним джерелом економічного зростання вважають сукупний попит, при зміні якого виникає мультиплікативний вплив на кінцевий результат розвитку національної економіки, основна увага приділяється інвестиціям. *Коефіцієнт мультиплікатора інвестицій показує, у скільки разів збільшиться рівноважний національний дохід при зростанні автономних інвестицій на одиницю.*

г) *некейнсіанські моделі економічного зростання (ортодоксальні),* де увага концентрується на кількісних залежностях розширеного відтворення, визначаючи основним фактором - нагромадження капіталу.

Важливо знати, що на практиці

1)*моделі економічного зростання, що обґрунтовані неокласичною, кейнсіанською, некейнсіанською економічними школами,* використовують під час дослідження економічного зростання граничні показники (граничну продуктивність праці, граничну продуктивність капіталу, граничну ефективність капіталу).

2) *в сучасній практиці макроекономічного моделювання економічного зростання національної економіки виділяють:* а) переважно ендогенно орієнтовану модель економіки України; б) переважно екзогенно залежну модель економіки України; в) економічну модель збалансованого (сталого) розвитку; г) нову економічну диверсифіковану модель (модель змішаного типу) .

3) *проблему стимулювання економічного зростання, як складову макроекономічної політики, вирішують за допомогою інструментарію державного регулювання.*

4)*залежно від того, який фактор визнано домінуючим щодо економічного зростання, обирають:* а) політику забезпечення збалансованого економічного зростання в умовах нестійкого розвитку, залишаючи темпи зростання основних складових постійними; б) політику зростання , основою якої є активізація

капіталоозброєності виробництва; в) політику незбалансованого економічного зростання за умов нестійкої рівноваги, кон'юнктурних коливань, в якій дотримуються нульових темпів зростання; 5) політику максимального нагромадження капіталу з максимальним рівнем споживчих витрат; 6) політику, спрямовану на створення полюсів зростання; 7) політику економічного зростання в умовах нестабільності та суспільних трансформацій (В.М.Геєць), в основу якої покладено побудову економіки знань.

Цільові орієнтири реалізації тої чи іншої моделі імплементуються в доктринах, стратегіях, довгострокових програмах економічного і соціального розвитку України на той чи інший період. Для забезпечення їх реалізації застосовуються фіскальні, монетарні, інвестиційні інструменти та економічні методи регулювання.

3. Антикризове управління в системі механізмів державного управління національною економікою.

Вивчаючи дане питання, слід зрозуміти, що криза є однією із фаз життєвого циклу макросистеми, однією з умов її розвитку. Кризи можуть бути викликані *ендогенними* чи *екзогенними факторами*, що визначається за допомогою моніторингу. можливої кризи. Зверніть увагу на фактор війни в Україні як екзогенний чинник кризи.

Треба засвоїти *механізм антикризового управління*:

- 1) глибока фінансова діагностика явищ банкрутства;
- 2) визначення масштабу загрози кризового стану;
- 3) виявлення факторів банкрутства, що визначають кризовий стан, оцінка ситуації всередині системи національної економіки та її зовнішнього середовища;
- 4) формування концепції та цілей антикризового управління;
- 5) визначення заходів антикризового управління;
- 6) розроблення плану антикризового управління;
- 7) реалізація плану антикризового управління;
- 8) коригування після порівняння результату з цілями і завершення процесу антикризового управління.

Важливо, з точки зору управлінської діяльності, знати *інструменти антикризового управління*:

- експрес-аналіз фінансового стану,
- поглиблений фінансовий аналіз,
- соціально-економічний аналіз,
- ресурсний аналіз,
- побудова сценаріїв,
- використання програмних продуктів,
- мережеве та стрічкове планування,
- бюджетування,
- фінансова мотивація тощо. (вибір інструментів антикризового

управління залежить від глибини кризи)

Зверніть увагу на таке. Як правило :

- у фазі спаду і кризи стимулюють ділову активність , підвищують сукупний попит шляхом збільшення бюджетних вливань;

-у фазі піднесення - попереджують «перегрівання» економіки протилежними методами..

Погляньте на цю пролему з позицій практики.

Антикризові заходи органів державного управління, це в першу чергу програма переходу бюджетного дефіциту в бюджетний профіцит за рахунок залучення таких можливих джерел:

-отримання засобів від реалізації державного майна та активів (державних цінних паперів, акцій);

-вивільнення засобів від скорочення статей бюджетних витрат, в тому числі від скорочення штатів у бюджетних установах;

- замороження заробітної плати працівників бюджетного сектору;

-проведення заліків, в тому числі податкових з погашення позичок та бюджетних кредитів;

- ліквідація збиткових державних підприємств;

-реструктуризація державної заборгованості (в кредити, у цінні папери), отримання позичок;

- коригування системи державних податків і зборів;

- випуск державних облігацій тощо.

-низка антикризових інструментів зі зменшення заборгованості державних підприємств, (проведення взаємозаліків, реструктуризація кредиторської заборгованості, списання заборгованості, скорочення пільг та дотацій, наприклад, шляхом переходу до адресного принципу, витребування боргів з неплатників).

4.Фінансово-бюджетне регулювання розвитку національної економіки.

Починаючи вивчення даного питання , зрозумійте, що *механізм фінансово-бюджетного регулювання економіки забезпечує реалізацію фіскальної політики держави і передбачає систему урядових дій , спрямованих на формування фінансових ресурсів країни та управління бюджетними видатками з метою забезпечення рівноваги внутрішнього ринку та розв'язання проблем соціально-економічного розвитку*

Окресліть основні завдання, які вирішуться через цей механізм:

1)забезпечення рівноваги національного ринку та вплив на стан народногосподарської кон'юнктури;

2) перерозподіл національного доходу;

3)створення централізованого фонду грошових ресурсів держави для виконання її функцій – державного бюджету;

4) вирівнювання доходів і видатків суб'єктів господарювання і бюджетів різних рівнів,

5) нагромадження ресурсів, необхідних для фінансування соціальних програм.

Треба знати, що за сукупністю дій в такому механізмі мають місце такі *взаємодоповнюючі напрями*:

- а) формування фінансових ресурсів держави;
- б) управління державними видатками;
- в) фінансування бюджетного дефіциту;
- г) регулювання міжбюджетних відносин.

Прийміть до уваги, що фінансові ресурси держави – це сумарні доходи бюджетів усіх рівнів та державних позабюджетних фондів.

Визначені такі *джерела* формування доходів Державного бюджету України:

1) *податкові надходження* (частина акцизного збору, податку на додану вартість, податку на прибуток, податку на землю, податку на майно, надходжень від зовнішньоекономічної діяльності тощо);

2) *доходи від операцій з капіталом* (доходи від продажу землі, основного капіталу, державних запасів, нематеріальних активів);

3) *неподаткові надходження* (доходи від підприємницької діяльності, доходи від власності, адміністративні збори і платежі, надходження від штрафів і санкцій);

4) *державні цільові фонди* (кошти Фонду охорони навколишнього середовища, Пенсійного фонду, Фонду соціального захисту інвалідів, Фонду соціального страхування та ін);

5) *офіційні трансферти* (кошти, отримані від інших органів влади, інших держав, міжнародних організацій).

Податкове регулювання - це складова фінансово-бюджетного регулювання, встановлення, правового регламентування, організації стягнення податків і податкових платежів. Використовується з метою регулювання: народногосподарської кон'юнктури («фіскальна політика розширення» або « фіскальна політика звуження»), підприємницької активності, споживчого попиту, рівня споживання тощо.

Механізм податкового регулювання означає маніпулювання податковими ставками і податками, зміну форм оподаткування та податкових ставок і тарифів, звільнення від оподаткування окремих видів діяльності, груп населення, територій.

Треба знати, що *управління видатками* виконує функції не лише економічного, але й соціального і політичного регулювання.

Державні видатки здійснюються за напрямками, які сформовані в Бюджетному кодексі України і поділяються на:

1) *поточні* (спрямовані на забезпечення бесперебійного і стабільного функціонування національної економіки)

2) *видатки розвитку* (спрямовані на економічне зростання і стратегічний розвиток національної економіки).

Державні видатки здійснюються :

1) - у вигляді бюджетних асигнувань і державних трансфертів (дотацій, субсидій, субвенцій, допомог), охоплюють фінансування соціальної інфраструктури, утримання органів державної влади, соціальний захист населення, створення резервних фондів і т.п.).

2) – мають форму державного інвестування і кредитування (на структурну перебудову, інноваційну діяльність, реалізацію державних програм).

Треба зрозуміти механізм регулювання: якщо треба активізувати ділову активність і стимулювати попит, ставки оподаткування знижують, збільшують видатки з бюджету. Як результат, зростають доходи і пожвавлюється підприємницька діяльність, і навпаки .

Фінансово-бюджетне регулювання виконує в сучасній економіці наступні функції:

стимулюючу - через систему диференційованого оподаткування і преференції);

вирівнювання доходів і видатків підприємств, які об'єктивно є збитковими, - через механізм дотацій;

перерозподільчу – через перерозподіл доходів бюджету при формуванні структури його видатків;

вирівнювання доходів і видатків бюджетів різних рівнів – через міжбюджетні трансферти.

Він забезпечується за допомогою таких *регуляторних інструментів*: ставки податків, прогресивні і регресивні ставки оподаткування, бюджети різних рівнів, державний бюджет, державні видатки, субсидії, субвенції, дотації, податкові преференції, державні закупівлі, державні кредити, державні інвестиції.

5.Грошово-кредитне регулювання функціонування і розвитку національної економіки.

Механізм грошово-кредитного регулювання національної економіки розглядається як сукупність інструментів впливу держави на пропозицію грошей та ціну кредиту.

Треба чітко засвоїти, що основними завданням даного механізму є,:

1) *забезпечення внутрішньої стабільності грошей;*

2) *вплив на динаміку інфляції з метою її зниження;*

3) *сприяння підвищенню ділової активності;*

4) *активізація інвестиційної діяльності;*

5) *підтримання рівноваги платіжного балансу.*

Здобувачі мають звернути увагу на склад *суб'єктів грошово-кредитного регулювання економіки*:

- центральний банк країни (в США – Федеральна резервна система, в Німеччині – Дойчбанк, в Україні - Національний банк України).

банківська система, яка об'єднує комерційні банки, банки спеціального призначення, ощадбанк України, страхові компанії.

Треба засвоїти змістовну складову механізму грошово-кредитного регулювання економіки. Механізм грошово-кредитного регулювання здійснюється наступними способами:

1) маніпулювання (збільшення або зменшення) обліковою ставкою, яка є одним із інструментів НБУ щодо орієнтації комерційних банків та інших суб'єктів грошово-кредитного ринку щодо вартості залучених і розміщених грошових коштів в той чи інший період;

2) зміна норм обов'язкового резервування. Під обов'язковими резервами розуміють обов'язкову норму ресурсів, які комерційні банки зобов'язані зберігати в центральному банку у відсотках до залучених депозитів;

3) проведення чи призупинення кредитної емісії;

4) здійснення операцій на ринку цінних паперів, які відбуваються шляхом купівлі-продажу НБУ облігацій внутрішньої позики, власних зобов'язань, казначейських боргових зобов'язань, векселів;

5) встановлення валютного курсу національної грошової одиниці шляхом девальвації або ревальвації.

Зауважте, що на практиці проблема найчастіше вирішується через - гнучке поєднання монетарного (грошово-кредитного) та кейнсіанського (фінансово-бюджетного) механізмів в процесі державного регулювання економіки. !!!

Розгляньте приклад реалізації кон'юнктурної політики:

1) з метою активізації сукупного попиту в період економічного спаду держава може застосовувати:

а) фіскальну політику розширення (збільшення видатків і зменшення податків);

б) збільшення грошової маси через розширення кредитної емісії, зниження облікової ставки та норм обов'язкового резервування;

в) стимулювання інвестиційної активності за допомогою зменшення відсоткових ставок за кредит;

г) втручання в ринок цінних паперів через скуповування державних зобов'язань.

2) в умовах високих темпів економічного зростання з метою недопущення перегріву економіки - політика стримування сукупного попиту:

а) фіскальна рестрекційна політика (підвищення податків і зменшення видатків);

б) зменшення грошової маси, підвищення облікової ставки та норм обов'язкових резервів;

в) стримування інвестиційної активності через підвищення відсоткових ставок за кредитами та депозитами;

г) операції на ринку цінних паперів шляхом інтервенції на ринок більшої кількості державних зобов'язань.

Окрім зазначених методів, застосовують *селективні засоби впливу на грошову масу*:

визначення сфер пільгового кредитування,
встановлення кількісних обмежень на кредитні ресурси та обмежень на доступ до кредитних ресурсів,
контроль за діяльністю комерційних банків тощо.

6.Механізм реалізації структурної політики в процесі державного управління національною економікою.

Розпочинаючи вивчення даного питання прийміть до уваги , що в теорії і на практиці мають місце три рівні структурних змін:

структурні зрушення,
структурна перебудова,
структурна революція .

Під структурною політикою держави розуміють сукупність практичних заходів, які спрямовуються на зміну внутрішніх пропорцій в національній економіці.

Треба знати, що вона може реалізуватися на таких загальних концепціях:
«обмеження держави», «залучення держави»,
« прагматичність держави».

Структурна політика може бути :

пасивна (акцент на вплив ринку і створення державою правового поля для переливання капіталів)

активна (акцент на вплив корегування з боку держави).

Необхідно засвоїти алгоритм вироблення і реалізації *структурної політики* :

- а) наявність цілей і завдань структурної корекції національної економіки,
- б)застосування інструментарію впливу на зміну пропорцій,
- в) вироблення механізмів регулювання
- г) моделювання наслідків впливу структурних змін.

Треба зрозуміти, що основою цього є Діагностика видів диспропорцій економіки (відтворювальних, галузевих, територіальних, зовнішньоекономічних).

Необхідно знати методи структурного корегування національної економіки :

методи прямого впливу:

1) чітке визначення пріоритетів структурних змін з наступним формуванням програм структурної перебудови економіки або окремих виробництв;

2) пряме державне інвестування та кредитування національної економіки задля фінансового забезпечення її структурних змін;

3) використання системи державних замовлень та закупівель;

4) формування спеціальних фондів для фінансування програм структурної перебудови економіки;

5) залучення іноземних інвестицій на цілі структурної трансформації національної економіки.

методи непрямого впливу:

- 1) здійснення політики прискореної амортизації;
- 2) надання податкових та кредитних преференцій для пріоритетних виробництв;
- 3) фінансова селективна підтримка пріоритетних виробництв;
- 4) розроблення і реалізація державних програм санації підприємств;
- 5) гарантування та страхування іноземного інвестування в структурну модернізацію виробництва;
- 6) кредитування виробництв і галузей, що здійснюють структурне оновлення.

Візьміть до уваги, які *інструменти*: можуть бути використані для цього: субсидії,

цільові кредити,

державні інвестиції,

преференції в оподаткуванні ,

державні гарантії приватним інвесторам,

державні цільові програми,

державні замовлення та державні закупівлі.

Важливо знати , які проблеми мають місце при реалізації механізмів структурної політики на практиці. Це оцінка структурного ефекту змін у економіці, вибір і наявність інструментів оцінки, які необхідні для аналізу і прогнозування міжгалузевих переливів інвестицій та доданої вартості, які б послужили надійною основою для прийняття стратегічних рішень стосовно подальшого корегування структури національної економіки і правильного вибору регуляторної політики, які не використовуються. Ця проблема актуальна як у плані теоретичних розробок, так і стосовно розвитку методології і практики структурного регулювання.

7. Механізм реалізації зовнішньоекономічної політики держави в процесі державного управління національною економікою.

Розпочинаючи вивчення теми треба врахувати , що на вироблення зовнішньоекономічної політики і механізмів її реалізації великий вплив мають процеси глобалізації, які проявляються в наступному:

1) глобальне економічне середовище швидко змінюється, як екзогенний чинник ;

2) при глобалізації країни стають взаємозалежними через створення міжнародного інтегрованого виробництва, інтенсифікацію руху капіталу, товарів, робочої сили (має місце створення моделі «центр» - «периферія» , формуються і форми адаптації національних економік до викликів глобалізації , характерною є регіоналізація; актуальними стають синхронізація та адаптація

національного законодавства з законодавством розвинутих країн світу; трансформація національних систем державного регулювання економіки).

Необхідно знати основні форми зовнішньо-економічних зв'язків:

- міжнародна торгівля,
- міжнародне науково-технічне співробітництво,
- міжнародний перелив капіталу,
- міжнародна трудова міграція,
- міжнародні валютно-фінансові та кредитні відносини.

Розглядаючи вивчення теми через призму системного підходу, зверніть увагу на елементи державного управління ЗЕД:

- 1) нормативно-правову базу митного і немитного регулювання;
- 2) систему суб'єктів державного регулювання;
- 3) систему договорів з іншими суб'єктами зовнішньо-економічної діяльності;
- 4) систему методів, інструментів та важелів регуляторного впливу.

Треба знати, що *інституціональне забезпечення управління ЗЕД* здійснюють:

- Верховна Рада України,
- Міністерство закордонних справ,
- Міністерство економічного розвитку, торгівлі та сільського господарства,
- Національний банк України,
- Державна митна служба України, відповідні структури в регіонах.

Основними *компонентами державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності* є:

1) *тарифне регулювання*, яке охоплює управлінські дії, спрямовані на захист національних виробників, і полягає в застосуванні митних тарифів, податків і зборів з товарів, які ввозяться, що в сукупності обумовлює подорожчання імпорту, та, відповідно, – звільнення від податків експорту;

2) *нетарифне регулювання*, що включає комплекс заходів обмежувально-заборонного характеру, спрямованих на перешкоджання надмірного напливу іноземних товарів на внутрішній ринок. Здійснюється за допомогою адміністративних важелів впливу (ембарго, специфічні вимоги до товарів, квоти, ліцензії, ускладнені митні процедури);

4) *регулювання ввозу і вивозу капіталу*, спрямоване на забезпечення ефективності іноземного капіталу для розвитку національної економіки;

4) *валютне регулювання*, що охоплює процедури регулювання міжнародних розрахунків, встановлення порядку здійснення угод з валютою та валютними цінностями задля стабілізації валюти, зрівноваження платіжного балансу, боротьби з інфляцією, підвищення ефективності національної економіки.

Тарифне регулювання – через застосування : єдиного митного тарифу і різних видів мита.

Єдиний митний тариф - це систематизований перелік ставок митних тарифів:

преференційне мито на товари , що імпортуються з держав, які утворюють з Україною інтеграційні утворення – митний союз, зона вільної торгівлі;

пільгове мито - для товарів країн, що користуються в Україні режимом найбільшого сприяння;

повне мито , що застосовується для решти країн.

Треба засвоїти *методи нетарифного адміністративного регулювання ЗЕД* :

-*ліцензування зовнішньоекономічних операцій*

-*квотування* для кількісного або вартісного обмеження експортно-імпортних операцій і здійснюється з застосуванням різного роду квот ,

-*контингентування* – це обмеження органами державної влади ввезення товарів певною кількістю або сумою на встановлений період часу.

- *механізм технічних бар'єрів*- комплекс заходів з перевірки відповідності продукції, що імпортується, вимогам національних і міжнародних стандартів.

Звернути увагу на інші економічні методи регулювання:

- *механізми кредитування ЗЕД*,

- *регулювання ціноутворення у ЗЕД* ,

- *валютне регулювання*..

- *механізм зовнішніх запозичень та обслуговування зовнішнього боргу* (кредити, боргові цінні папери).

Важливо врахувати .проблеми, які мають місце в сучасній практиці.

Нераціональність використання зовнішніх залучень породжує боргові зобов'язання країни, які в перспективі можуть негативно вплинути на розвиток національної економіки. Це обумовлює необхідність управління зовнішнім боргом, яке зазвичай здійснюється поетапно: аналіз кредитоспроможності країни – оцінка платоспроможності країни – контроль рівня зовнішньої заборгованості – контроль за структурою зовнішнього боргу.

Здатність країни сплачувати свої зовнішні зобов'язання вказує на міжнародну валютну ліквідність. В ситуації, коли виникає неспроможність країни обслуговувати свої борги, тобто криза зовнішньої заборгованості, треба говорити про неправильність макроекономічної політики. З метою недопущення кризи зовнішньої заборгованості в процесі управління зовнішнім боргом важливо так регулювати обсяги зовнішніх запозичень, щоб сукупний попит відповідав стану внутрішніх і зовнішніх розрахунків країни. Має бути стратегія управління зовнішнім боргом. При цьому треба врахувати, що управління заборгованістю включає залучення фінансування, його розміщення та погашення боргу.

7. Механізм реалізації регіональної економічної політики та управління економічним розвитком територій.

Розпочинаючи вивчення теми, слід звернути увагу на те, що державна регіональна економічна політика посідає особливе місце в системі економічної політики будь-якої країни. Це обумовлено по-перше: розумінням того, що регіони відрізняються своїм природо-ресурсним, трудовим, науково-технічним, виробничим потенціалом; по-друге новим трактуванням сутності регіону у світовій науковій і управлінській спільноті (регіон як квазікорпорація, регіон як ринок, регіон як соціум); по- третє наявністю особливостей функціонування та конкурентних переваг кожного регіону.

Регіональну економічну політику слід розглядати як один із видів, як складову регіональної державної політики. Зауважте, що регіональна політика займає чільне місце в економічній політиці Європейського Союзу. Її формування відбувалося на тлі європейської регіоналізації, розширення Європейського Союзу, розвитку міжрегіонального та транскордонного співробітництва.

Здубувачі мають усвідомити, що Європейська регіональна політика в своєму становленні пройшла кілька етапів, які в найбільш узагальненому вигляді можна представити наступним чином:

1) сприяння конвергенції – вирівнювання територіальних диспропорцій через підтримку структурно-слабких, неконкурентоспроможних регіонів шляхом: а) орієнтації на скорочення дисбалансів на основі принципу соціальної справедливості, б) зміцнення конкурентоздатності окремих регіонів за допомогою використання структурних фондів ЄС;

2) перехід від політики зрівноваженого розвитку до політики стимулювання економічного зростання шляхом використання «точок економічного зростання».

В ЄС на регіональну політику упродовж тривалого періоду використовували одну третю комунітарного бюджету Євросоюзу, з них дві третіх – на підтримку конкурентоспроможності територій, одну третю – на підтримання вразливих територій (в основному – країн третьої хвилі інтеграції).

Підписання Україною асоціації з ЄС, її євроінтеграційні наміри обумовили необхідність врахування цього досвіду як екзогенного фактора при формуванні власної державної регіональної політики.

Зверніть увагу також на те, що зміст державної регіональної економічної політики України сформувався під впливом не лише цього, але й інших екзогенних факторів. До них слід віднести: нову транснаціональність у світовій економіці; проблему ресурсних обмежень для розвитку регіонів; посилення впливу руху капіталів, робочої сили, міграції на відносні переваги регіонів; виникнення потужних перерозподільчих конфліктів за ресурси; посилення структурних асиметрій у процесах алокації виробничих ресурсів; наявність глобальних фінансових дисбалансів, монетарних реформ; посилення влади недержавних суб'єктів; кооперування та конвергенція традиційних галузей ;

боротьба між центром і регіонами за розподіл влади; поява ризиків уповільнення економічного циклу.

До ендогенних факторів, що визначають зміст державної регіональної економічної політики, і обумовлюють необхідність її модернізації, відносяться: нерівномірність розвитку територій, яка не зменшилась, концентрація економічної активності в метрополіях; формування протягом тривалого періоду неефективної системи державного управління економічним розвитком регіонів та непрозорого механізму їх фінансового забезпечення; застарілий механізм поділу економічних повноважень в рамках моделі «центр – регіон»; зростання міжрегіональних диспропорцій.

Важливо знати, що зміст основних заходів та механізмів реалізації державної регіональної економічної політики, її еволюцію відображено в Державній стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року, Державній стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року, Державній стратегії регіонального розвитку на період 2021 – 2027 років.

Треба чітко ідентифікувати відмінності цих стратегій.

В державній стратегії на період до 2015 року економічний розвиток був визначений індикаторами за наступними компонентами: економічна та соціальна згуртованість, економічна ефективність, інвестиційно-інноваційний розвиток та зовнішньоекономічна співпраця, ефективність ринку праці, фінансова самодостатність, розвиток інфраструктури, розвиток малого і середнього підприємництва.

В Державній стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року був передбачений інтегрований підхід, поступовий перехід від політики перерозподілу («вирівнювання») до мінімізації соціально-економічних диспропорцій через стимулювання регіональної активності і підвищення конкурентоспроможності, перехід від регіональної політики «єдиного центру» до визнання «мультицистриської» суті і природи регіонального управління.

В побудові механізмів державного регулювання регіонального розвитку були закладені такі пріоритети: планування та управління бюджетними коштами через перехід до середньострокового бюджетного планування, посилення фінансової автономії, поєднання політики підвищення «сполучної ролі» точок зростання із оточуючими територіями, посилення інструментів стимулювання розвитку територій, посилення конкурентоспроможності територій. В Стратегії були чітко визначені механізми активізації економічного розвитку.

Державна стратегія на період 2020-2027 роки була розроблена на підставі Закону «Про засади державної регіональної політики (Указ президента від 30.09.2019р.) При формуванні Стратегії застосовані європейські класичні підходи до європейської регіональної політики – людино-центричної, територіально-орієнтованої, зорієнтованої на використання нерозкритого потенціалу території.

Передбачені такі пріоритети та механізми:

впровадження територіального підходу до стратегічного планування,

перехід до територіально спрямованої політики розвитку на основі стимулювання використання власного потенціалу,

надання підтримки особливо проблемним територіям.

До останніх віднесено : ті, що є центрами зростання, території з обмеженими можливостями, монофункціональні міста, сільські території, гірські території Українських Карпат, зони впливу міжнародних транспортних коридорів, прикордонні території, тимчасово окуповані території.

Серед механізмів впливу передбачено :

спрямування інвестицій у матеріальні і нематеріальні активи у вигляді «м'яких» і «твердих» проектів,

планування розвитку територій на засадах інтегрованого (галузевого і територіального) підходу

цільове фінансування коштів Державного фонду регіонального розвитку,

врахування вимог містобудівної документації під час здійснення окремих державних інвестиційних програм,

забезпечення КМУ координації через цільові програми.

Треба знати, що основними інструментами державного управління економічним розвитком територій визначено:

систему електронних платежів і переказів як інструменту обслуговування єдиного казначейського рахунку з використанням модифікованої казначейської моделі,

публічний аудит,

бюджетний контролінг,

випуск боргових зобов'язань на утримання оптимальної межі боргу,

банківські кредити,

інвестиційні портфелі,

цільові фонди розвитку,

різні форми публічно-державного партнерства,

інструменти фіскального стимулювання (пільгові режими оподаткування, гнучкі ставки оподаткування).

З метою активізації економічного розвитку територій пропонується: інвестиційна підтримка інноваційної діяльності, спрямування державних інвестицій на розвиток інфраструктурних об'єктів, імплементація проектного менеджменту, фінансування проектів на середньостроковій основі, створення кластерів як інтегрованих утворень.

6. ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ З ДИСЦИПЛІНИ

1. Національна економіка у вузькому розумінні – це:

а) сукупність економічних суб'єктів і зв'язків між ними, яка має просторово визначену і специфічно складену національну організаційну структуру, характеризується господарською цілісністю;

б) структурована в галузевому і територіальному просторі економічна діяльність в масштабах країни, що регулюється інституціональною системою, яка відповідає економічному, політичному та ідеологічному устрою (порядку), складеному в даній країні;

в) сукупність засобів, об'єктів, процесів, використовуваних людьми для задоволення потреб шляхом створення необхідних людині благ, умов і засобів існування із застосуванням праці;

г) історично складена система відтворення, взаємозв'язок галузей, видів виробництва, територіальних комплексів, включає всі форми поділу суспільної праці.

2. Національна економіка у широкому розумінні – це

а) сукупність економічних суб'єктів і зв'язків між ними, яка має просторово визначену і специфічно складену національну організаційну структуру, характеризується господарською цілісністю.

б) сукупність засобів, об'єктів, процесів, використовуваних людьми для забезпечення життя, задоволення потреб шляхом створення необхідних людині благ, умов і засобів існування із застосуванням праці;

в) історично складена система відтворення, взаємозв'язок галузей, видів виробництва, територіальних комплексів, включає всі форми поділу суспільної праці;

г) структурована в галузевому і територіальному просторі економічна діяльність в масштабах країни, що регулюється інституціональною системою, яка відповідає економічному, політичному та ідеологічному устрою (порядку), складеному в даній країні.

3. Відтворювальні аспекти функціонування національної економіки передбачають поєднання

а) виробництва, розподілу, обміну і споживання товарів і послуг

б) розподілу, обміну і споживання товарів і послуг

в) обміну і споживання товарів і послуг

г) виробництва і споживання товарів і послуг

4. Діяльність інституційних одиниць, що не враховується в офіційній статистиці, відносять до сектору

а) закордону

б) державного управління

в) домашніх господарств.

г) тіньової економіки

5. Різноманітність форм власності та господарювання, якісні зрушення у відносинах приватної власності, конкурентний механізм, значна економічна роль держави характерними є для:

а) змішаної економічної системи;

б) перехідної економічної системи. ;

в) адміністративно-командної системи;

г) ринкової економіки.

6. Заснована на пануванні державної власності, одержавленні засобів виробництва, відсутності конкуренції, директивному плануванні, зрівняльному характері розподілу – це:

а) ринкова система;

б) адміністративно-командна система;

в) змішана економічна система;

г) перехідна економічна система.

7. Елементом економічного середовища, в якому функціонує національна економіка є

а) умови господарювання ;

б) рівень і якість життя;

в) форми державного устрою та правління;

г) свідомість і менталітет населення.

8. Елементом політичного середовища, в якому функціонує національна економіка є

- а) умови господарювання ;
- б) рівень і якість життя;
- в) свідомість і менталітет населення;
- г) форми державного устрою та правління.

9. Елементом соціального середовища, в якому функціонує національна економіка є

- а) свідомість і менталітет населення;
- б) форми державного устрою та правління;
- в) рівень і якість життя;
- г) умови господарювання .

10. Структура економіки характеризує

- а) співвідношення між складовими економічної системи в процесі її розвитку;
- б) частку галузей економіки в загальних обсягах виробництва продукції;
- в) взаємовідносини в процесі виробництва ВВП;
- г) взаємозв'язки в економічній системі.

11. Співвідношення між проміжним і кінцевим виробництвом характеризує

- а) соціальна структура економіки;
- б) галузева структура економіки;
- в) відтворювальна структура економіки;
- г) інституціональна структура економіки.

12. Співвідношення між формами власності у виробництві ВВП характеризує

- а) відтворювальна структура економіки;
- б) інституціональна структура економіки;
- в) соціальна структура економіки;
- г) галузева структура економіки.

13. Співвідношення між видами економічної діяльності та секторами економіки у виробництві ВВП характеризує

- а) відтворювальна структура економіки;
- б) соціальна структура економіки;
- в) галузева структура економіки;
- г) інституціональна структура економіки.

14. Довгострокові цілі розвитку національної економіки пов'язані

- а) з реалізацією концептуальної моделі національної економіки і стратегії її розвитку;
- б) з реалізацією програм і проектів розвитку економіки в конкретні періоди;
- в) з підвищенням ефективності функціонування;
- г) гарантуванням національної безпеки держави.

15. Короткострокові цілі розвитку національної економіки пов'язані

- а) з реалізацією концептуальної моделі національної економіки і стратегії її розвитку;
- б) з підвищенням ефективності функціонування;
- в) з реалізацією програм і проектів розвитку економіки в конкретні періоди;
- г) з гарантуванням національної безпеки.

16. За характером розвитку та механізмом регулювання сучасні економічні системи поділяються на системи

- а) з ринковою економікою, командно-адміністративні, з перехідною економікою ;
- б) доіндустріальні, індустріальні і постіндустріальні;
- в) нейтральні, вразливі і невразливі;
- г) відкриті і закриті.

17. Економіка країни, частка експорту якої складає менше 10% є

- а) відкритою;
- б) закритою ;

- в) доіндустріальною;
- г) постіндустріальною.

18. Економіка країни з часткою експорту більше 35% є

- а) закритою;
- б) доіндустріальною;
- в) постіндустріальною;
- г) відкритою.

19. Економічна система, в якій домінує ручна праця за технологічним способом виробництва, відноситься до

- а) індустріальної;
- б) високотехнологічної ;
- в) доіндустріальної ;
- г) постіндустріальної.

20. Економічна система, основою якої є машинна праця за технологічним способом виробництва відноситься до

- а) індустріальної;
- б) доіндустріальної;
- в) постіндустріальної;
- г) високотехнологічної.

21. Економічна система, яка ґрунтується на автоматизованій праці, оснащених комп'ютерними технологіями і інформацією, за технологічним способом виробництва відноситься до

- а) доіндустріальної;
- б) індустріальної;
- в) високотехнологічної ;
- г) постіндустріальної.

22. За ступенем адаптації до глобальних процесів національні економіки ранжуються на

- а) доіндустріальні, індустріальні і постіндустріальні;
- б) відкриті і закриті ;
- в) нейтральні, вразливі і невразливі;
- г) з ринковою економікою, командно-адміністративні, з перехідною економікою.

23. За рівнем економічної свободи національні економіки поділяються на

- а) відкриті і закриті;
- б) економічно вільні і невольні;
- в) нейтральні, вразливі і невразливі;
- г) бідні і багаті.

24. За пріоритетами соціально-економічного розвитку виділяють такі типи національних економік

- а) нейтральні, вразливі і невразливі;
- б) економічно вільні і невольні;
- в) сталого і несталого розвитку;
- г) відкриті і закриті.

25. В основу теорії стадій економічного зростання У. Ростоу закладені такі економічні критерії

- а) методи узгодження господарських планів, методи прийняття рішень, форми організації і поділу праці ;
- б) технологічні інновації, швидкість економічного зростання, зміни в структурі виробництва;
- в) оплата праці, ціноутворення, кредитні відносини;

г) конкурентний порядок, мистецтво економічної політики, свобода економічної діяльності.

26. Згідно принципів ефективності Парето:

- а) рівновага споживача досягається максимальною сукупною корисністю;
- б) оптимальними є такі розподіли ресурсів, за яких будь-які вигідні зміни можливі;
- в) оптимальними є такі розподіли ресурсів, за яких будь-які вигідні зміни неможливі;
- г) необхідне повне забезпечення життєво-необхідними послугами.

27. Досягнення рівноваги споживача та повнота забезпечення життєво-необхідними благами покладені в основу теорії

- а) суспільного вибору;
- б) економічного добробуту;
- в) Парето-ефективності;
- г) соціального ринкового господарства.

28. Суттю олігархічної моделі національної економіки є:

- а) підпорядкування інтересів держави інтересам пануючих груп (кланів) в суспільстві;
- б) підпорядкування інтересам держави інтересів пануючих груп (кланів) в суспільстві;
- в) домінування транснаціональних корпорацій в економічному розвитку;
- г) використання механізмів „ручного” управління економічним розвитком. .

29. Соціально-орієнтована ринкова модель характерна для

- а) США;
- б) Китаю;
- в) Швеції;
- г) Англії..

30. Характерною ознакою економік найбільш розвинутих країн є:

- а) розвиток багатоукладної економіки;
- б) переважання добувної промисловості і сільськогосподарського виробництва;
- в) високий зовнішній і внутрішній борг ;
- г) використання ресурсозберігаючих технологій та інтенсивний тип відтворення;

31. Особливістю шведської моделі державного регулювання економіки є:

- а) існування корпоративних структур
- б) спрямованість на підтримку відтворення умов ринкової конкуренції
- в) сильна соціальна спрямованість
- г) орієнтація на приватну власність

32. Особливістю японської моделі державного регулювання економіки є:

- а) зниження впливу держави на економічні процеси;
- б) спрямованість на підтримку відтворення умов ринкової конкуренції;
- в) державна підтримка підприємства і виробництва;
- г) існування корпоративних структур..

33. Особливістю англійської моделі державного регулювання є:

- а) використання бюджету для активізації попиту та фінансування державного сектору;
- б) спрямованість на підтримку відтворення умов ринкової конкуренції;
- в) орієнтація на приватну власність;
- г) сильна соціальна спрямованість регулятивних заходів.

34. Національне багатство країни - це

а) сукупність створених та нагромаджених у країні працею всього суспільства матеріальних благ, розвіданих природних ресурсів, досягнутого рівня освіти людей, їхнього досвіду, майстерності, творчих здібностей, які призначені для розширеного відтворення з метою підвищення добробуту нації;

б) створений і накопичений країною виробничий (основний і оборотний) капітал: основний капітал — це засоби праці (будівлі, споруди, машини, обладнання тощо); оборотний — предмети праці (матеріали, паливо, сировина та ін.);

в) залучені в процес виробництва природні ресурси — земля, ліси, розвідані корисні копалини;

г) сукупність суб'єктів економічної діяльності, розташованих на певній території, що спроможні задовольнити потреби країни і захистити її інтереси, забезпечити її господарську та політичну самостійність.

35. Економічний потенціал національної економіки - це

а) сукупність засобів виробництва, здатних виробляти певну кількість матеріальних благ, необхідних для суспільства;

б) можливості національної економіки виробляти матеріальні блага, надавати послуги, задовольняти економічні потреби суспільства;

в) узагальнена кількісно-якісна оцінка наявних ресурсів, якими володіє країна і які використовуються (або можуть бути мобілізовані для використання) для забезпечення її економічного і соціального розвитку;

г) джерела, наявні запаси і засоби, якими володіє держава.

36. Валовий внутрішній продукт (ВВП) – це

а) сукупна ринкова вартість кінцевої продукції та послуг, що вироблені резидентами країни за рік;

б) сума всіх кінцевих товарів і послуг;

в) сукупна ринкова вартість кінцевої продукції та послуг, що вироблені нерезидентами країни за рік;

г) сума всіх вироблених товарів і послуг.

37. Який з показників характеризує ефективність функціонування реального сектору:

а) ВВП на особу;

б) стан платіжного балансу;

в) обсяг виробленого і розподіленого ВВП;

г) розмір внутрішнього ринку.

38. Який з показників використовується для оцінки рівня конкурентоспроможності країни:

а) стан платіжного балансу;

б) обсяг ВВП;

в) вироблений ВВП на особу;

г) рівень безробіття;

39. У рамках міжнародних зіставлень для встановлення співвідношень економік різних країн використовують

а) курси національної грошової одиниці по відношенню до міжнародних валют;

б) різницю в рівнях цін на основні товари між країнами;

в) паритет купівельної спроможності;

г) індекси реального ВВП на одну особу.

40. Розуміння сутності інститутів як функціональних органів суспільства в теоріях інституціоналізму покладено в основу

а) „розширеного” підходу

б) широкого розуміння

в) вузького розуміння

г) „обмеженого” підходу

41. Розуміння сутності інститутів як формальних та неформальних норм, цінностей, правил, які фактично чинні в суспільстві, в теоріях інституціоналізму покладено в основу

- а) „розширеного” підходу;
- б) „обмеженого ” підходу;
- в) широкого розуміння;
- г) вузького розуміння.

42. Під неформальними інститутами розуміють

- а) такі, які існують в реальному житті, але не узаконені в правовій практиці;
- б) такі, що набули статусу легітимних і стали обов’язковими правилами для частини суб’єктів господарювання;
- в) такі, що створюють певне економічне і соціальне середовище для діяльності;
- г) нормативно-ціннісні системи (установки, норми та правила).

43. Під формальними інститутами розуміють

- а) такі, які існують в реальному житті, але не узаконені в правовій практиці;
- б) такі, що створюють правове економічне і соціальне середовище для діяльності;
- в) нормативно-ціннісні системи (установки, норми та правила) ;
- г) такі, що набули статусу легітимних і стали обов’язковими правилами для частини суб’єктів господарювання.

44. Політичні інститути визначають

- а) право на використання та отримання доходу від володіння майном чи ресурсами;
- б) розвиток та переміщення соціальних спільностей та груп людей, надають стійкість і певність суспільним зв’язкам;
- в) можливі форми організації економічної діяльності;
- г) ієрархічну структуру суспільства, способи ухвалення рішень, контроль/

45. Економічні інститути визначають

- а) ієрархічну структуру суспільства, способи ухвалення рішень, контроль;
- б) право на використання та отримання доходу від володіння майном чи ресурсами;
- в) розвиток та переміщення соціальних спільностей та груп людей, надають стійкість і певність суспільним зв’язкам;
- г) можливі форми організації економічної діяльності.

46. Право власності є елементом

- а) політичних інститутів;
- б) економічних інститутів;
- в) соціальних інститутів;
- г) інститутів культури.

47. Норма як інституція у ринковій системі є ефективною, якщо вона заснована на

- а) колективних цінностях та узгодженому розв’язанні проблем;
- б) праві власності і реалізації інтересів суб’єктів ринку;
- в) економічному порядку;
- г) індивідуаліських цінностях і сприяє реалізації особистих інтересів.

48. Під базисними економічними інститутами розуміють

- а) декларування на законодавчому рівні певних правил та норм поведінки економічних суб’єктів;
- б) закріплення та суспільне визнання „неписаних” правил та норм індивідуальної та суспільної поведінки;
- в) конституційні правила, що структурують відносини економічних суб’єктів у суспільстві;
- г) особливі сфери економічних та соціальних відносин, обмежені певними рамками, правилами та нормами.

49. Загальна власність, як елемент права власності, означає що

- а) винятковим правом власності володіє частина економічних агентів (група людей, територіальна громада) ;

б) жоден з індивідів не має привілейованого права володіти ресурсом або виключати інших з доступу до нього;

в) усім набором правомірностей володіє окрема фізична або юридична особа;

г) усім набором правомірностей володіє виключно держава.

50. Комунальна власність, як елемент права власності, означає що

а) винятковим правом власності володіє частина економічних агентів (група людей, територіальна громада)

б) жоден з індивідів не має привілейованого права володіти ресурсом або виключати інших з доступу до нього

в) усім набором правомірностей володіє окрема фізична або юридична особа

г) усім набором правомірностей володіє виключно держава

51. Приватна власність, як елемент права власності, означає що

а) винятковим правом власності володіє частина економічних агентів (група людей, територіальна громада)

б) усім набором правомірностей володіє окрема фізична або юридична особа

в) жоден з індивідів не має привілейованого права володіти ресурсом або виключати інших з доступу до нього

г) усім набором правомірностей володіє виключно держава

52. Виробнича інфраструктура включає

а) сукупність установ та організацій, які забезпечують стабільний розвиток і функціонування ринкового механізму;

б) сукупність інституцій, які забезпечують нормальне функціонування процесу виробництва товарів;

в) сукупність інституцій, пов'язаних з забезпеченням життєдіяльності населення і окремого громадянина;

г) сукупність економічних суб'єктів, зайнятих виробничою діяльністю.

53. Соціальна інфраструктура включає

а) сукупність інституцій, пов'язаних з забезпеченням життєдіяльності населення і окремого громадянина;

б) сукупність інституцій, які забезпечують нормальне функціонування процесу виробництва товарів для населення;

в) сукупність установ та організацій, які забезпечують соціальний розвиток економічної системи;

г) сукупність економічних суб'єктів, зайнятих обслуговуванням населення та громадян країни.

54. Ринкова інфраструктура включає

а) сукупність установ та організацій, які забезпечують стабільний розвиток і функціонування ринкового механізму;

б) сукупність інституцій, які формують пропозицію товарів на ринку;

в) сукупність інституцій, діяльність яких спрямована на стабілізацію ринкової кон'юнктури;

г) сукупність економічних суб'єктів, зайнятих виробничою діяльністю.

55. Аудиторські компанії є складовим елементом

а) виробничої інфраструктури;

б) соціальної інфраструктури;

в) ринкової інфраструктури;

г) обслуговування населення.

56. Державне управління це

а) система конкретних заходів законодавчого, виконавчого та контрольного характеру, які здійснюються державними органами управління з метою забезпечення нормальних умов функціонування економіки;

б) цілеспрямований організаційний та регулюючий вплив держави на стан і розвиток суспільних процесів з метою досягнення цілей та функцій держави;

в) система управління ринковими механізмами, що полягає в розробці та реалізації стратегії та окремих економічних програм ;

з) сукупність прийомів, способів та дій, які дозволяють на основі аналізу минулих зв'язків і тенденцій винести судження про майбутні напрямки економічного розвитку.

57. Державне регулювання економіки це

а) система конкретних заходів законодавчого, виконавчого та контрольного характеру, які здійснюються державними органами управління з метою забезпечення нормальних умов функціонування ринкового механізму та розв'язання економічних і соціальних проблем;

б) цілеспрямований організаційний та регулюючий вплив держави на стан і розвиток суспільних процесів з метою досягнення цілей та функцій держави;

в) сукупність прийомів, способів та дій, які дозволяють на основі аналізу минулих зв'язків і тенденцій винести судження про майбутні напрямки економічного розвитку;

г) система управління ринковими механізмами, що полягає в розробці та реалізації окремих економічних програм.

58. Метою державної економічної політики є

а) досягнення максимально можливого добробуту суспільства шляхом всебічного розвитку соціально-економічної системи та забезпечення політичної стабільності;

б) розроблення та провадження правових засад функціонування економічної системи в ринкових умовах;

в) визначення цілей і пріоритетів макроекономічного розвитку;

г) державний захист і підтримка економічних інтересів виробників і споживачів, гарантування рівних умов господарювання.

59. Економічною основою державного регулювання економіки є:

а) виробничий і соціальний потенціал країни, її надра, ресурси;

б) фінансові кошти суб'єктів господарювання, їх майно;

в) централізований фонд державних грошових засобів (державний бюджет), а також майно, що знаходиться в державній власності;

г) податки, збори та інші обов'язкові платежі.

60. Методи, пов'язані з реалізацією економічних інтересів суб'єктів економічної діяльності, відносяться до

а) економічних методів реалізації цілей і функцій державного управління;

б) адміністративних методів державного управління;

в) соціально-політичних методів державного управління;

г) морально-етичних методів державного управління.

61. Дії прямого впливу і обов'язкового визначення поведінки діяльності персоналу в системі державного управління відносяться до

а) економічних методів ;

б) соціально-політичних методів ;

в) адміністративних методів ;

г) морально-етичних методів державного управління.

62. До цільових функцій держави відносять:

а) здійснення координації діяльності суб'єктів ринкової економіки, узгодження державних та приватних інтересів, корегування перерозподілу ресурсів;

б) визначення пріоритетів, основних напрямків та моделей економічного та соціального розвитку, забезпечення збалансованості розвитку та ліквідація диспропорцій;

в) вироблення ефективних механізмів фінансово-бюджетного, податкового, грошово-кредитного, цінового, валютного регулювання;

г) впровадження державного протекціонізму стосовно вітчизняного товаровиробника, захист внутрішнього ринку, підтримка і стимулювання розвитку підприємництва.

63. До контрольних функцій держави відносять:

- а) здійснення заходів адміністративного, митного, податкового та бюджетного контролю, державна стандартизація, сертифікація та експертиза;
- б) визначення цілей, пріоритетів, напрямків та моделей економічного та соціального розвитку, забезпечення збалансованості розвитку та ліквідація диспропорцій;
- в) впровадження державного протекціонізму стосовно вітчизняного товаровиробника, захист внутрішнього ринку, підтримка і стимулювання розвитку підприємництва;
- г) забезпечення соціального захисту населення, надання та впровадження державних соціальних гарантій, збереження безпечного природного середовища.

64. Принцип адекватності державного регулювання економіки полягає в тому, що

- а) держава повинна виконувати лише ті економічні функції, які не можуть бути реалізовані ринковими механізмами чи суб'єктами ринкових відносин;
- б) при втручанні ступінь державного регулювання можна посилювати або послаблювати, оперативно замінювати важелі впливу у випадках негативної їхньої дії; застосовувати стимули і пільги;
- в) дії уряду повинні відображати реально існуючий стан національної економіки і відповідати сформованим тенденціям її розвитку;
- г) втручання держави має здійснюватися при повному інформуванні суб'єктів про наслідки урядових дій.

65. Принцип розумної достатності державного регулювання економіки полягає в тому, що

- а) системою державних регуляторів, що повинні відображати реально існуючий стан національної економіки і відповідати сформованим тенденціям розвитку;
- б) держава повинна виконувати лише ті економічні функції, які не можуть бути реалізовані ринковими механізмами чи суб'єктами ринкових відносин;
- в) діями уряду, які повинні носити послідовний і системний характер, бути логічними і здійснюватися поетапно;
- г) втручання держави має здійснюватися при повному інформуванні суб'єктів про наслідки урядових дій.

66. Принцип відкритості державного регулювання економіки полягає в тому, що :

- а) втручання держави має здійснюватися при повному інформуванні суб'єктів про наслідки урядових дій;
- б) держава повинна виконувати лише ті економічні функції, які не можуть бути реалізовані ринковими механізмами чи суб'єктами ринкових відносин;
- в) діями уряду, які повинні носити послідовний і системний характер, бути логічними і здійснюватися поетапно;
- г) ступінь державного регулювання можна посилювати або послаблювати, оперативно замінювати важелі впливу у випадках негативної їхньої дії; застосовувати стимули і пільги.

67. Принцип гнучкості державного регулювання економіки полягає в тому, що

- а) держава повинна виконувати лише ті економічні функції, які не можуть бути реалізовані ринковими механізмами чи суб'єктами ринкових відносин;
- б) діями уряду, які повинні носити послідовний і системний характер, бути логічними і здійснюватися поетапно;
- в) ступінь державного втручання можна посилювати або послаблювати, оперативно замінювати важелі впливу у випадках негативної їхньої дії; застосовувати стимули і пільги;
- г) втручання держави має здійснюватися при повному інформуванні суб'єктів про наслідки урядових дій.

68. Встановлення стимулів в оподаткуванні та кредитуванні відносяться до

- а) прямих методів регулювання;
- б) правових методів регулювання;
- в) адміністративних методів регулювання;

г) непрямих методів регулювання.

69. Методи державного регулювання, які базуються на силі державної влади і включають заходи примусу, дозволу та заборони, відносяться до

- а) економічних методів;
- б) адміністративних методів;
- в) правових методів;
- г) валютних методів.

70. Прийняття законодавчих актів, вироблення механізмів їх реалізації та контролю за виконанням лежить в основі

- а) правових методів регулювання;
- б) фінансово-бюджетних методів регулювання;
- в) грошово-кредитних методів регулювання;
- г) валютних методів регулювання.

71. Використання системи оподаткування та управління видатками з метою встановлення рівноваги на ринку лежить в основі

- а) правових методів регулювання;
- б) грошово-кредитних методів регулювання;
- в) фінансово-бюджетних методів регулювання;
- г) валютних методів регулювання.

72. Заходи, спрямовані на зміну обсягів грошової маси в обігу та кредитних ресурсів, лежать в основі

- а) фінансово-бюджетних методів регулювання;
- б) правових методів регулювання;
- в) валютних методів регулювання;
- г) грошово-кредитних методів регулювання.

73. Заходи, які регламентують операції з іноземними грошовими одиницями та встановлюють порядок здійснення міжнародних розрахунків, лежать в основі

- а) валютних методів регулювання;
- б) грошово-кредитних методів регулювання;
- в) фінансово-бюджетних методів регулювання;
- г) правових методів регулювання.

74. Валютні інтервенції - це

- а) інструмент, спрямований на зниження курсу національної грошової одиниці по відношенню до іноземних валют;
- б) інструмент, спрямований на підвищення курсу національної грошової одиниці по відношенню до іноземних валют;
- в) засіб, який дозволяє понизити (або утримати) курс національної валюти ;
- г) законодавчо встановлена заборона (регламентація, лімітування) операцій з валютою.

75. Валютні обмеження - це

- а) засіб, який дозволяє понизити (або утримати) курс національної валюти;
- б) інструмент, спрямований на зниження курсу національної грошової одиниці по відношенню до іноземних валют;
- в) інструмент, спрямований на підвищення курсу національної грошової одиниці по відношенню до іноземних валют;

а) законодавчо встановлена заборона, регламентація або лімітування операцій з

76. Облікова ставка та норми банківського резервування є інструментами

- а) фінансово-бюджетного регулювання;
- б) цінового регулювання;
- в) валютного регулювання ;
- г) грошово-кредитного регулювання.

77. Фінансово-бюджетне регулювання економіки - це:

а) система заходів, спрямована на регламентацію валютних операцій, міжнародних розрахунків та порядку здійснення угод з валютними цінностями;

б) система урядових дій з формування фінансових ресурсів країни та управління бюджетними видатками з метою забезпечення рівноваги внутрішнього ринку та розв'язання проблем соціально-економічного розвитку;

в) система заходів впливу держави на ціни та ціноутворення з метою сприяння стабільному розвитку національної економіки, а також попередження розгортання інфляційних процесів;

г) інструмент впливу держави на пропозицію грошей та ціну кредиту і здійснюються з метою контролю за грошовою масою в обігу.

78. Грошово-кредитне регулювання економіки - це:

а) інструмент впливу держави на пропозицію грошей та ціну кредиту і здійснюються з метою контролю за грошовою масою в обігу;

б) система заходів впливу держави на ціни та ціноутворення з метою сприяння стабільному розвитку національної економіки, а також попередження розгортання інфляційних процесів;

в) система заходів, спрямована на регламентацію валютних операцій, міжнародних розрахунків та порядку здійснення угод з валютними цінностями;

г) система урядових дій з формування фінансових ресурсів країни та управління бюджетними видатками з метою забезпечення рівноваги внутрішнього ринку та розв'язання проблем соціально-економічного розвитку.

79. До офіційних трансфертів, як джерела доходів державного бюджету, належать:

а) дохід від власності;

б) надходження від штрафів та фінансових санкцій;

в) плата за землю;

г) кошти, отримані від органів місцевого самоврядування на безоплатній та безповоротній основі.

80. На забезпечення безперервного і стабільного функціонування національної економіки спрямовуються

а) видатки розвитку;

б) поточні видатки;

в) внутрішні запозичення;

г) зовнішні запозичення.

81. На забезпечення економічного зростання і стратегічного розвитку національної економіки спрямовуються

а) державні трансферти;

б) дотації;

в) поточні видатки;

г) видатки розвитку.

82. На загальнодержавному рівні державне регулювання цін спрямоване на:

а) формування основних правил ціноутворення;

б) стабілізацію економічного розвитку ;

в) реалізацію державної соціальної політики в частині доступності для населення соціально значущих товарів і послуг ;

г) стан і кон'юнктуру внутрішнього ринку.

83. Регулювання підприємницької діяльності спрямоване на:

а) забезпечення ефективного функціонування промислового виробництва;

б) підвищення ефективності управління корпоративними правами ;

в) фінансування та кредитування державних підприємств;

г) формування конкурентного середовища функціонування промислових підприємств.

84. Надання державних дотацій підприємницькому сектору відноситься до

- а) фінансової підтримки підприємництва;
- б) податкової підтримки підприємництва;
- в) інформаційної підтримки підприємництва;
- г) організаційної підтримки підприємництва.

85. Спрощення процедури реєстрації підприємства за системою „єдиного вікна” відноситься до

- а) організаційної підтримки підприємництва;
- б) фінансової підтримки підприємництва;
- в) податкової підтримки підприємництва;
- г) інформаційної підтримки підприємництва.

86. Скорочення кількості ліцензованих видів підприємницької діяльності відноситься до

- а) фінансової підтримки підприємництва;
- б) податкової підтримки підприємництва;
- в) організаційної підтримки підприємництва;
- г) інформаційної підтримки підприємництва.

87. Під структурною політикою держави розуміють

- а) співвідношення між матеріальним виробництвом і сферою обслуговування
- б) цільові кредити в пріоритетні галузі її виробництва
- в) забезпечення макроекономічної стабільності та збалансування економічних та соціальних проектів
- г) систему практичних заходів держави, спрямованих на зміну внутрішніх пропорцій в економічній системі

88. Встановлення оптимальних макроекономічних пропорцій передбачає

- а) ліквідацію диспропорцій між галузями, технічним рівнем виробництва, регіонами;
- б) формування інноваційної моделі економіки;
- в) підвищення конкурентноздатності виробництва;
- г) зниження ресурсомісткості виробництва.

89. Із запропонованих відповідей виберіть ту, яка характеризує прямий вплив держави на корекцію структури економіки

- а) цільове фінансування структурних зрушень в економіці;
- б) страхування та гарантування іноземного інвестування структурної перебудови;
- в) надання податкових пільг суб'єктам, які здійснюють структурну перебудову;
- г) здійснення прискореної амортизації.

90. За функціональною ознакою прогнози поділяються на

- а) активні і пасивні;
- б) інтуїтивні і логічні;
- в) пошукові і нормативні;
- г) оптимістичні і песимістичні.

91. Методи економічного прогнозування це –

а) сукупність прийомів, способів та оцінок, на основі яких здійснюється аналіз ретроспективи об'єкта прогнозування та визначаються майбутні контури стану економічної системи;

б) сукупність прийомів, способів та оцінок, які дозволяють визначити ціль, завдання та мету прогнозування соціально-економічного розвитку, оцінити наявні ресурси та загрози;

в) сукупність прийомів, способів та оцінок, які дозволяють здійснити передбачення перспектив соціально-економічного розвитку чи обрати прийнятний варіант такого розвитку;

г) сукупність прийомів, способів та оцінок, які дозволяють здійснювати системну оцінку прогнозованого об'єкта (економічної системи) та визначати варіанти майбутнього розвитку.

92. Експертні методи прогнозування соціально-економічного розвитку ґрунтуються

- а) на оцінках, судженнях та інтуїції групи спеціалістів (фахівців, експертів науковців) ;
- б) на суб'єктивних оцінках інтуїції та судженні прогнозиста;
- в) на достатньому інформаційному масиві про об'єкт прогнозування ;
- г) на генеруванні ідей експертів про можливий розвиток об'єкта в майбутньому.

93. Для прогнозування тренду динамічного ряду найчастіше використовують методи

- а) аналогій;
- б) моделювання;
- в) прогновної екстраполяції;
- г) кореляційно-регресійний аналіз.

94. Який з наведених методів колективної експертної оцінки використовує творчий потенціал групи експертів?

- а) Дельфі;
- б) матричні;
- в) колективної генерації ідей;
- г) колективних комісій.

95. Вкажіть, через яку форму планування здійснюється пряме регламентування діяльності товаровиробників

- а) індикативну;
- б) стратегічну;
- в) поточну;
- г) директивну.

96. Вкажіть, яка з форм планування носить інформаційний та рекомендаційний характер

- а) директивна;
- б) стратегічна;
- в) індикативна;
- г) поточна.

97. Вкажіть, який із методів планування дозволяє узгодити обсяги потреб суб'єктів економіки в товарах і послугах з ресурсами та джерелами їх забезпечення

- а) балансовий;
- б) нормативний;
- в) аналітичний;
- г) економіко-математичний.

98. Девальвація національної грошової одиниці - це

- а) інструмент, спрямований на зниження курсу національної грошової одиниці по відношенню до іноземних валют;
- б) засіб, який дозволяє понизити (або утримати) курс національної валюти ;
- в) інструмент, спрямований на підвищення курсу національної грошової одиниці по відношенню до іноземних валют;
- г) законодавчо встановлена заборона (регламентація, лімітування) операцій з валютою.

99. Ревальвація національної грошової одиниці - це

- б) інструмент, спрямований на зниження курсу національної грошової одиниці по відношенню до іноземних валют;
- в) інструмент, спрямований на підвищення курсу національної грошової одиниці по відношенню до іноземних валют;
- г) засіб, який дозволяє понизити (або утримати) курс національної валюти; законодавчо встановлена заборона (регламентація, лімітування) операцій з валютою.

100. Зовнішній державний борг – це

- а) заборгованість держави перед господарствами і фірмами певної країни;
- б) заборгованість держави іноземним громадянам, фірмам, урядам, міжнародним фінансовим організаціям;
- в) немонетизований борг держави перед сектором домашніх господарств;
- г) монетизований борг держави перед банками.

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

1. Мельник А.Ф. Національна економіка: та державне управління. навчально-методичний комплекс з дисципліни «Національна економіка та державне управління для здобувачів вищої освіти освітньо-наукового рівня вищої освіти галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування», спеціальності 281, освітньо-наукової програми «Публічне управління та адміністрування», Тернопіль ЗУНУ, 2022, 150 с.

2. Мельник А.Ф. Бенчмаркінг регіонального розвитку країн Східної Європи: Болгарія, Польща, Словаччина, Україна. Монографія /А.Крисоватий, Є.В.Савельєв, А.Ф.Мельник та ін. за науковою ред . д.е.н .А.І. Крисоватого, Є.В. Савельєва, ТНЕУ, 2018. 672с.

3. Мельник А. Підвищення конкурентоспроможності територіальних громад в умовах нової регіональної політики України .Вісник ТНЕУ.№1 Тернопіль, ТНЕУ, 2019 , с.21-37.

4. Мельник А. Багаторівневе стратегічне планування в системі інституційних механізмів управління в Україні. .Вісник економіки, №2 2020, с.7-24

5. Мельник А.Ф., Желюк Т.Л., Попович Т.М. Економіка:основи економічної політики. Крок, 2015,. 456с.

6. Національна економіка навч. посібн./ під ред. О.Носової. Центр навчальної літератури, 2019, 512с.

7. Мельник А., Шкільняк М., Монастирський Г.Л., Васіна А.Ю. Дудкіна О.П. Удосконалення механізму публічного управління та адміністрування в контексті реалізації потенціалу децентралізації .Вісник економіки. Випуск 2 (100).Тернопіль, ЗУНУ, с.193-200.

8. Модернізація менеджменту та публічного управління в системі охорони здоров'я /кол.монографія за науковою ред .д.е.н.Шкільняка М.М., Желюк Т.Л.Тернопіль, Крок.2020.560с.

9. Національна економіка: :навч. посібник (у рисунках , схемах і таблицях) / О.І.Котикова, О.А.Горбаченко, Т.Г.Олійник, І.Г.Крилова, О.І.Мельник, О.А.Купшина-Миколаїв:Іліон, 2020.-196с.

10. Степанюк Н.А. Децентралізація в системі управління національною економікою [Електронний ресурс] / Н.А. Степанюк / Modern Economics. - 2018 - №7 - с. 158-165

.-Режим доступу : <https://modecon.mnan.edu.ua/decentralization-in-the-system-of-national-economy-menagement/>

11. Національна економічна стратегія України до 2030 року. Постанова КМУ «Про затвердження національної економічної стратегії на період до 2030 року. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/uryad.rozpochinin...>

12. Державний класифікатор видів економічної діяльності (ДК 009:2005) [Електронний ресурс]. –Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>

13. Міжнародна стандартна галузева класифікація видів економічної діяльності (ISIC) ООН [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>

14. Денисенко Микола Павлович, Бреус Світлана Василівна .Імплементация світового досвіду в національну модель управління українською економікою. In the x International Science Conference “Topical issues, achievements and innovations, fundamental and applied sciens, 2021p. 80-85.

15. Сірко А. Етатизм і лібералізм та конкуруючі парадигми розвитку економічної теорії. Вісник економіки, Випуск 4 , 2021 р. ЗУНУ 2021, с.8-23.

16. Кудряшов В.П. Розроблення концепції формування та імплементції фіскальних правил в Україні. Фінанси України. 2020, №11, с.76-93.

17. Концепція побудови національної статистики України [Електронний ресурс] .- Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main/cgi>

18. Сірко А. Проблема якості економічного зростання України: теоретичні підходи та рутини політики .Вісник ЗУНУ, № 1, 2019р. с.1-21

19. Конкуренційні стратегії безпеки розвитку України в глобальному середовищі: монографія / ДУ “Інститут регіональних досліджень імені М. Долишнього НАН України”. За ред . А.І. Мокія. – Львів, 2019. – 872 с.

20. Класифікація інституційних секторів економіки України: наказ Державного комітету статистики України від 12.07.2007 №214 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>

21.. Melnyk, A., Kulinich, T., Yakimenko-Tereschenko, N., Vasina, A., Adamyk, V. Challenges and Prospects of Applying the Paradigm of Sustainable Development to the Eastern Europe Economy) WSEAS Transactions on Environment and Development, 2021, 17, pp. 929–940 URL: <https://wseas.com/journals/articles.php?id=514>

Print ISSN: 1790-5079, E-ISSN: 2224-3496. DOI: 10.37394/232015.2021.17.86

<https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=18134048600>

22. The longevity economy. Generating economics growth and new opportunities for business./Oxford Economics. 2016. URL: <https://www.aarp.org/content/dam/aarp/home-and-family/personal-technology/2013-10/Longevity-Economy-Generating-New-Growth-AARP.pdf>

23. Delevic U., & Heim I. Institutions in transition: Is the EU integration process relevant for inward in transition European economies? Eurasian Journal of Economics and Finance. 2017. №5 (1). P. 16-32

24. Domonkos T., Horvat P. Modeling economic potential of silver economy; European Commission (2015). Growing the European silver economy. URL: <http://ec.europa.eu/research/innovation-union/pdf/active-healthyaging/-silverereco.pdf>

25. World Bank [Електронний ресурс].-Режим доступу :<http://databank.worldbank.org/>.

The ECB's monetary policy strategy / European Central Bank. URL: <https://www.ecb.europa.eu/mopo/intro/html/index.en.html>.

26. Koziuk V. The magnitude of financial imbalances correction and the problem of restoring growth. Journal of European economy, Vol. 16. №1 (60). January-March 2017. P. 15-38

27. World investment report 2020. International production beyond the pandemic. URL: <https://unstats.un.org/SDG/files/official-document/wir2020en.pdf> (Last accessed: 04.03.2021)

28. Мельник А.Ф. Методичні рекомендації з вивчення дисципліни «Національна економіка та державне управління для здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування», спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування», освітньо-наукової програми «Публічне управління та адміністрування» / Укладач Мельник А.Ф.-Тернопіль: ЗУНУ, 2022. 77 с.

29. Методичні рекомендації та завдання до проведення практичних занять з дисципліни «Національна економіка та державне управління» для здобувачів вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування», спеціальності «Публічне управління та адміністрування», освітньо-наукової програми «Публічне управління та адміністрування» / Укладач Мельник А.Ф.- Тернопіль: ЗУНУ, 2022р., 41 с.

30. Мельник А.Ф. Методичні рекомендації та завдання до самостійної роботи з дисципліни «Національна економіка та державне управління» для здобувачів вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування», спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування», освітньо-наукової програми «Публічне управління та адміністрування» / Укладач Мельник А.Ф., Тернопіль: ЗУНУ, 2022р., 12 с.